

LUNDS
UNIVERSITET

**”Om vi inte gör trasmattor i framtiden
är det ren dumhet”**

En etnologisk studie av vävd betydelse och tradition

Tove Lindén

ETN K02 - Etnologi med kulturanalytisk inriktning

Kandidatuppsats

Höstterminen 2023

Handledare: Simon Halberg

Institutionen för kulturvetenskaper, avdelningen för etnologi

Lunds universitet

Abstract

English title: *“If we don't make any rag rugs in the future it's pure stupidity” – a ethnological study about woven meaning and tradition.*

The purpose of this thesis is to study rag rugs as a textile object and how people create meaning with rag rugs focusing on tradition and memory. The thesis is based on a contemporary research material consisting of answers from a survey and interviews containing people's thoughts and experiences around rag rugs. The analysis shows how rag rugs become meaningful for individuals today because of how the textile object relates as a legacy and memory from older female generations and create an experience of sentimental significance. Based on the research material rag rugs can be described within a private sphere as an inherited knowledge and object from older female relatives which creates a will to pass on rag rugs to younger generations. This also explains rag rugs as tradition where the use of the past is creating meaning today. The making of rag rugs also relates to societal critique and moral values today because of how textiles are reused in the craft. This puts rag rugs also into a public sphere as a process where it is made current in relation of a contemporary pursuit of sustainability and therefore important to pass on into the future.

Key words: *Rag rugs, textile craft, tradition, textile inheritance, material culture*

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	s. 1
1.1 “Into the field”	s. 2
1.2 Syfte och frågeställning	s. 3
2. Forskningsöversikt	s. 3
2.1 Trasmattor som forskningsfält	s. 3
2.2 Textil forskning av materialitet och tradition	s. 5
3. Teoretiskt ramverk	s. 8
3.1 Material Culture och Materialiseringar	s. 8
3.2 Minne och tradition	s. 11
4. Metod och material	s. 13
4.1 Frågelistan ”Trasmattan som textilt kulturarv”	s. 14
4.2 Intervjuer	s. 16
4.3 Själereflexivitet och etik	s. 17
5. Analys	s. 19
5.1 Trasmattor i privat sfär	s. 19
5.1.1 Trasmattans materialitet och funktion	s. 21
5.1.2 Trasmattor som minne, arv och tradition	s. 24
5.1.3 Trasmattor som process i förmedling av tradition	s. 26
5.2 Trasmattor i publik sfär	s. 30
6. Sammanfattande diskussion	s. 34
7. Källförteckning	s. 36
7.1 Tryckta källor	s. 36
7.2 Otryckta källor	s. 38
7.3 Elektroniska källor	s. 38
8. Figurförteckning	s. 38
9. Bilagor	s. 39
Bilaga 1. Frågelistan ”Trasmattor som textilt kulturarv”	s. 39
Bilaga 2. Intervjufrågor	s. 41

1. Bakgrund

Med precision och smak tillverkade en kvinna en trasmatta som skulle ligga snett över golvet i finrummet och som skulle ge detta svala rum ett intryck av att detta hus var ett välskött, arbetsamt och kristligt hem och skulle så förbli i evighet. Mattan talade om för käringar på käringmöte och gubbar på gubbkalas att detta hus uppfostrade sina barn och tog hand om sina gamla. För jordens skull. För en liten jordbits skull. (Claesson 1968:50)

Citatet ovan är något jag inspirerats av i val av uppsatsämne och som jag hämtat från den skönlitterära boken *Vem älskar Yngve Frej?* av Stig Claesson (1968). I boken skildras en grupp äldre personers liv på landsbygden och det som uppstår i mötet mellan denna grupps gammaldags liv och ett nytt modernt Sverige med tilltagande utveckling och rationalisering. I berättelsen får det materiella, däribland trasmattor, stor betydelse i beskrivningen av detta möte av det nya och gamla. I citatet ovan framkommer flera av de värden en trasmatta kan laddas med. Stig Claesson berättar om det en trasmatta kan förmedla i förhållande till tid och rum, men även till familjen och samhället i stort. Det textila föremålet förmedlar värden om det egna hemmet som ”välskött” och ”kristligt”, där det finns omsorg för tidigare och kommande generationer. Samtidigt förmedlas även ett moraliskt ansvarstagande för jorden i dubbel bemärkelse där det tas ansvar för den egna jordbiten, men även för vår planet, Jorden. Trasmattan sätts med citatet inte bara i relation till den enskilda individen och den egna familjen, utan även i ett större perspektiv som samhälleligt ansvar.

Boken är idag över 50 år gammal och jag funderar över vad Claesson menade med ”för jordens skull”. I nutid för uttrycket tankarna till hållbarhet och miljötank, något som är högst aktuellt för människor idag men som inte nödvändigtvis var den koppling Claesson eftersträvade 1968. Detta väcker mitt intresse att studera vad trasmattor representerar för människor idag, vad det alldagliga textila föremålet har för värdeladdning och när det blir ämne för konflikt. Titeln till denna uppsats är ”Om vi inte gör trasmattor i framtiden är det ren dumhet” (LUF 389:7), vilket är ett citat taget från ett av svaren från min frågelista ”Trasmattor som textilt kulturarv”, publicerad vid Folkklivsarkivet i Lund (LUF). Med titeln vill jag i en mening introducera läsaren till ämnet, där citatet ramar in det uppsatsen handlar om – trasmattans betydelse och hur det kan berätta något större om en kulturell strävan idag i förhållande till historia och framtid.

Idéen till denna uppsats tog även form från min vilja att genomföra en etnologisk studie av textil. Jag har en bakgrund inom textilvetenskapliga studier och ett personligt intresse för textilt hantverk som jag vill kombinera med mina studier i etnologi. Genom att koppla samman min textila bakgrund med etnologi vill jag med människors erfarenheter och tankar

kring trasmattor idag sätta det textila föremålet i nytt ljus och större kontext. Trasmattan står med på den nationella förteckningen över immateriellt kulturarv i Sverige, en förteckning som är en del av Unescos konvention för tryggnad av det immateriella kulturarvet i världen. På förteckningens hemsida beskrivs trasmattan främst som ett kulturhistoriskt föremål, men även som immateriellt och del i traditionen att väva (Levande kulturarv 2023). Trasmattan kan därför även sättas i ett större perspektiv där det skapas ett samhällsintresse för mattorna. Mitt mål med uppsatsen är därför också att studera hur trasmattan som tradition skapas, men även ställa mig frågande till varför detta görs och hur det blir av betydelse för människor och samhälle i stort.

Denna uppsats är skriven som en del av kandidatkursen i etnologi vid Lunds universitet. Uppsatsarbetet påbörjades under den inledande delkursen ”Etnologisk forskning – metod, teori och genomförande” där vi skrev examinerande uppgifter om bland annat metodval, teoretiskt ramverk och tidigare forskning. Delar av dessa examinerande texter som jag skrev i första delkursen återanvänds i denna uppsats, framför allt kapitlen forskningsöversikt, teoretiskt ramverk och metod och material.

1.1 ”Into the field”

I mitt hem i Lund har jag två trasmattor, båda vävda av mig under somrar hemma på gården där jag är uppvuxen. Mattorna fyller en praktisk funktion och gör rummet de ligger i ombonat, men påminner mig också om mitt personliga intresse för textilt hantverk och hur det får betydelse i mitt liv. När jag i uppstarten av denna uppsats reflekterar över trasmattan och vad jag själv har för förväntningar på trasmattor som forskningsämne, reflekterar jag över hur något så vardagligt samtidigt också får betydelse för mig. Jag reflekterar över min personliga förtjusning för det textila föremålet och hantverket och mina uppfattningar av trasmattan som något ”folkligt” och som ”alltid funnits”. Jag kan även reflektera över mina erfarenheter av trasmattan som hantverk där trasmattan får en betydelse för mig som en lustfylld sysselsättning och skapande process. Trasmattan som ämne blir något positivt värdeladdat för mig, men där jag i min studie inte strävar efter att bevisa *att* trasmattan är av betydelse utan snarare nyansera studien till att beskriva *hur* trasmattan är av betydelse och hur detta görs som ett kulturellt uttryck. Det är utifrån dessa reflektioner mitt intresse för trasmattan som forskningsämne är hämtat. Som etnolog placeras jag ”inuti” mitt forskningsämne, där mina erfarenheter och tankar formar mina val och hur jag avgränsat mitt ämne. Jag har i studien valt att definiera trasmattan som ett vävt föremål, framställt inom en privat sfär för personligt bruk. Jag har även valt att närma mig trasmattan som ett textilt hantverk där jag intresserar mig för människors tankar och erfarenheter om skapandet av trasmattor.

1.2 Syfte och frågeställning

Med utgångspunkt i trasmattan som textilt föremål och hantverk är uppsatsens syfte att beskriva hur trasmattan är meningsbärande för människor. Med empirisk grund i ett samtida forskningsmaterial eftersträvar jag att ge perspektiv på vad trasmattor har för betydelse för individer. Mitt fokus i uppsatsen är att studera hur trasmattan som minne, tradition och process skapas, men även att sätta det i större kontext till omvärlden och besvara frågan om varför det görs.

Uppsatsens frågeställningar är:

- Vilken betydelse har trasmattor för individer idag? Hur kan denna betydelse beskrivas och sättas i relation till begreppen minne och tradition?
- Varför skapas trasmattans betydelse för individer? Hur kan trasmattan beskrivas som en process i relation till en offentlig kontext?

2. Forskningsöversikt

Min primära utgångspunkt i sökandet efter tidigare forskning är studier som gjorts om trasmattor i samtida kontext. Forskningsfältet trasmattor är begränsat och har i första hand koncentrerats till studier av trasmattor som ett kulturhistoriskt ämne och där näst intill ingen forskning gjorts om trasmattor i samtiden. Jag har därför behövt bredda min forskningsöversikt till att även omfatta studier om textil i relation till betydelse och representation i bredare drag inom etnologisk forskning, men även söka mig till andra angränsande ämnesområden.

2.1 Trasmattor som forskningsfält

Inom etnologisk forskning hittar jag uppsatsen *”Invävda erfarenheter” – Om trasmattors estetik, nostalgi, kommunikation och miljöaspekter*. Uppsatsen är en pro gradu-avhandling (motsvarande magisteruppsats) i nordisk etnologi vid Åbo Akademi skriven av Eeva Mäkinen (1999). Uppsatsen är den enda studie jag hittat som studerar trasmattan i samtida kontext och delar många likheter med vad jag vill undersöka i denna uppsats. Mäkinens syfte i uppsatsen är att med utgångspunkt i trasmattan som alldagligt föremål, studera trasmattan som kulturförmedlare och tolka dess estetiska, nostalgiska, kommunikativa och miljömässiga dimensioner (Mäkinen 1999:4). Mäkinen baserar sin undersökning på ett brett forskningsmaterial, där hon kombinerar litteratur och tidningsartiklar med empiriskt material från frågelista, intervjuer och fotografier (Mäkinen 1999:13). Från Mäkinens uppsats kan jag

se många kopplingar till denna uppsats syfte och därför använda mig av studien som inspiration, men även se vad det är jag kan tillföra till forskningsfältet. Likt mitt syfte intresserar sig Mäkinen för vad trasmattan representerar och hur människor förhåller sig till det textila föremålet där hon väljer att applicera begreppen estetik, nostalgi, kommunikation och miljö (Mäkinen 1999:8–12). Min uppsats skiljer sig här från Mäkinen då jag väljer andra teoretiska ingångar än vad hon gör, vilket jag anser tillför ny kunskap om trasmattor inom etnologin. Begreppen hon applicerar och den redogörelse hon gör för begreppen är inspirerande ingångar som jag tolkar som den teori hon använder sig av, men där jag kan se en brist i att inga tydliga teoretiska ramverk redogörs för i uppsatsen. Detta gör det i sin tur svårt att placera uppsatsen på epistemologisk nivå. Samtidigt är Mäkinens användning av frågelista intressanta då jag själv avser att konstruera en frågelista. Utifrån Mäkinens frågelista har jag inspirerats till lämpliga ämnen för min frågelista, men även reflektera över delar som jag ser kan tillföra nya perspektiv. Mäkinen lägger stor tyngd vid trasmattan som materiellt föremål i frågelistan, men där jag kan se möjligheter att tillföra perspektiv som arv, tradition och framtid för att nyansera och öppna upp för andra ingångar för hur trasmattor verkar och förstås.

I svensk kontext har Kerstin Ankert tillsammans med Ingrid Frankow skrivit boken *Den svenska trasmattan: en kulturhistoria* (2005). Ankert och Frankow är verksamma vid Dalarnas museum respektive Nordiska museet och i boken ges den svenska trasmattans historik. Författarna beskriver trasmattans uppkomst och användning, från tidigt 1800-tal fram till idag. I bokens andra del ges även porträtt av samtida vävare och boken avslutas med vävnoter för den läsare som själv vill väva (Ankert & Frankow 2005). Ingrid Frankow har även publicerat artikeln ”trasmattor” i Nordiska museets årsbok *Tyger överallt* (2002). I artikeln beskriver hon även här trasmattans kulturhistoria med beskrivningar av trasmattor ur Nordiska museets samlingar (Frankow 2002). Boken *Den svenska trasmattan* och Frankows artikel är båda populärvetenskapliga publikationer då de riktar sig främst åt den intresserade allmänheten, men relevanta att ta med eftersom det är de publikationer som gjorts i svensk kontext. I boken *Den svenska trasmattan* ges ingen redogörelse för metod och teori, men författarna skriver i inledningen att deras forskning baseras på det material de har haft tillgång till i Nordiska museets samlingar och frågelistor, litteratur och intervjuer (Ankert & Frankow 2005:9–11). Det material som frågelistor och intervjuer resulterat i, går som läsare att enbart ta del av genom den färdiga texten. I läsningen ställer jag mig kritisk till vilka perspektiv som kan ha gått förlorade, men där jag i val av frågor till min frågelista och intervjuer kan spåra relevanta teman som är inspirerande i utformandet av min frågelista och intervjuer. Även om jag i min uppsats valt att inte studera trasmattan utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv, finner jag boken användbar

för en större förståelse för trasmattor i historisk kontext och hur det format vår förståelse för trasmattan som föremål.

Utifrån de titlar jag hittar inom ämnet trasmattor kan jag se att jag tydligt också gjort ett urval av vilken litteratur jag valt att inkludera i min litteraturlista över relevant forskning. Sådan litteratur är den stora mängd facklitteratur utgiven om trasmattor med syfte att förmedla kunskap om vävning av trasmattor. Orvar Löfgren skriver i sin artikel ”Konsten att ignorera och välja bort” (2014) att alla forskare gör aktiva val i den information de väljer ut som relevant för sin forskning. Detta av flera anledningar som att forskningen helt enkel inte upptäckts eller att den är ointressant för forskaren, men även hur forskare navigerar i sökandet och att forskarens rutiner kan styras av kulturella normer som grundar sig i värderingar och traditioner i den akademiska miljö forskningen rör sig i (Löfgren 2014:45–46). Mitt bortväljande av facklitteratur om trasmattor motiverar jag på grund av att en stor andel av facklitteraturen inte är utgiven i syfte att studera trasmattorna utifrån ett vetenskapligt perspektiv, utan med syfte att sprida kunskap om vävprocessen och inspirera till vävning av trasmattor. *Den svenska trasmattan* (2005), men även övrig facklitteratur kan vara intressant som ett forskningsmaterial då den kan förmedla det som i litteraturen anses ”intressant” och ”bra” med trasmattor, men där jag anser att det saknas ett vetenskapligt, kritiskt förhållningssätt där frågor om ”varför” uteblir. I uppsatsen vill jag med bakgrund i litteraturen tillföra ett hermeneutiskt perspektiv där jag ställer frågor om ”varför”. Min förhoppning är att jag med min uppsats kan bidra till ökad förståelse av trasmattor och bredda forskningsfältet.

2.2 Textil forskning av materialitet och tradition

På grund av det begränsade forskningsfältet om trasmattor har jag fått bredda min sökning till att studera trasmattan som en större del av ett textilt forskningsfält. Som jag tidigare nämnt tillför Mäkinen med sin uppsats perspektiv på trasmattans representation utifrån estetik, nostalgi, kommunikation och miljö, men där jag i stället vill studera trasmattan i förhållande till tradition. Detta perspektiv är något jag saknar i den tidigare forskningen om trasmattor och därför något jag vill lyfta. Textila studier av tradition och forskning om textiliers betydelse kan jag hitta i ett flertal avhandlingar och artiklar skrivna inom den etnologiska forskningen, men även inom textilvetenskaplig forskning, konstvetenskap och historia. Etnologen Charlotte Hyllén-Cavallius skriver i sin avhandling *Traditionens estetik: spelet mellan inhemsk och internationell slöjd* om hur ”hemslöjdsestetik” formas i förhållande till den nationella och internationella hemslöjden (2007). Hyllén-Cavallius utgång är hur Hemslöjden som rörelse format vad som anses som ”god smak” och ”svensk” hemslöjd och hur det än idag definierar

hemslöjd (Hyltén-Cavallius 2007:16–18). I avhandlingen blir begreppen ”estetik” och ”tradition” viktiga teoretiska utgångspunkter för att beskriva den förbindelse mellan samtid och historia och hur det materialiseras (Hyltén-Cavallius 2007:20–21). I jämförelse med min syftesformulering blir avhandlingen av teoretiskt intresse då den visar på hur hemslöjd blir värdeladdad i förhållande till sin historia och hur det materiella representerar exempelvis vad som ses som ”god smak”. Hyltén-Cavallius perspektiv på hur tradition görs blir här en intressant ingång även i denna uppsats, men där jag valt att avgränsa mig och inte studera trasmattan som estetisk. Ytterligare en avhandling som också tar utgångspunkt i forskning om hemslöjd är *Könsskillnadens estetisk? – om konst och konstskapande i svensk hemslöjd på 1920–1990-talet*, skriven av konstvetaren Johanna Rosenqvist (2007). I avhandlingen gör Rosenqvist en jämförande studie av Hemslöjdsrörelsen under två perioder och lyfter ett genusteoretiskt och kultursociologiskt perspektiv för att undersöka hemslöjd (Rosenqvist 2007:11). I förhållande till denna uppsats syfte är både Hyltén-Cavallius och Rosenqvist avhandlingar en bit ifrån uppsatsens syfte då avhandlingarna i första hand undersöker hemslöjdsrörelsen. Det som däremot är av intresse i relation till denna uppsats är att båda författarna utifrån två olika forskningstraditioner, etnologi och konstvetenskap, sätter det textila i större kontext för att visa från två olika perspektiv. Detta hur föremål som kategoriseras som ”hemslöjd” formats i historisk kontext, men även formar vår förståelse för föremålen idag. Även om jag inte kommer använda mig av ett kulturhistoriskt perspektiv i denna uppsats, fyller tid en viktig roll för hur människor förhåller sig till föremål idag och för framtiden.

I mitt sökande efter relevant forskning har jag använt mig av vissa genvägar för att lättare kunna söka mig fram. Sundin beskriver i sin artikel ”social informationssökning”, där forskaren använder sig av sitt nätverk för att filtrera vad som är av vikt (Sundin 2014:51). Genom mina kontakter från tidigare studier inom textilvetenskap blev jag rekommenderad att särskilt titta närmare på den forskning som gjorts av etnologen Anneli Palmsköld, verksam som professor vid institutionen för Kulturvård vid Göteborgs universitet. Utifrån min genomsökning av Palmskölds forskning har jag hittat tre artiklar som alla är av relevans för min studie, men ur olika perspektiv. I artikeln ”Meningen med textilier eller hur textilen blev feminin” ger Palmsköld ett bidrag till den textila forskningen om textilier som könskodade (Palmsköld 2005). Med artikeln diskuterar Palmsköld hur textilier tolkas under olika tider och hur meningen med textilier som feminina förändrats (Palmsköld 2005:769). Artikeln ger ett genusperspektiv på hur textilier kodas, vilket kan vara ett användbart perspektiv i analys för att få förståelse för hur kön verkar för att förstå textiliers betydelse. Samtidigt vill jag också ställa mig kritisk till att enbart ha ett genusteoretiskt perspektiv inom textil forskning då jag vill hävda att textila

föremål som representation för strukturer är mer mångsidigt än så, där textil som feminint kodat är något som jag vill hävda tidigare fått stort fokus inom textilforskning. På grund av detta har jag därför valt i denna uppsats att avgränsa mig till att inte använda ett genusperspektiv i någon större utsträckning då min förhoppning är att uppsatsen ska verka för att nyansera textiliers representation.

Anneli Palmsköld har även skrivit artikeln ”Om tingens betydelse” publicerad i tidskriften RIG, där Palmsköld visar olika teoretiska angreppssätt till hur materialitet kan undersökas i forskning (2003). Palmsköld menar att man genom det materiella kan skönja ett större samhällsperspektiv som går att avläsa i föremål. Föremål blir ett uttryck för en mänsklig kommunikation som går att relatera till kulturella och sociala sammanhang (Palmsköld 2003:80). Artikeln lyfter fram flera olika teoretiska perspektiv för hur föremål kan förstås i forskning och ge större betydelse, något som jag får stor nytta av i val av teoretiskt ramverk. Artikeln kommer jag inte använda mig som teoretiskt verktyg i analysen, men har varit värdefull för mig som ingång till studier av det materiella. Även om jag i min uppsats inte kommer undersöka specifika föremål, är det materiella centralt i min studie där det studeras för att få förståelse för hur individer beskriver sitt förhållande till trasmattor. Anneli Palmsköld har även medverkat som redaktör i antologin *Crafting Cultural Heritage* där hon även skrivit artikeln ”Craft, Crochet and Heritage” (2016). I artikeln redogör Palmsköld för ett historiskt och samtida perspektiv på virkning som hantverksteknik. Palmsköld skriver om hur aktörer inom hemslöjdsrörelsen inte inkluderade virkning inom begreppet hemslöjd, vilket fått konsekvenser för hur man ser på tekniken som ett kulturarv (Palmsköld 2016). Även om jag i denna uppsats inte kommer att studera trasmattan om kulturarv, ger studien perspektiv på hur hantverk kan studeras som process och vilka uppfattningar som ligger till grund för vad som är anses vara av betydelse. Palmsköld skriver att den teoretiska ingången till studien är att studera hur slöjd och hantverk inte är neutrala aktiviteter, utan konstrueras av en kulturell kontext som avgör vad hantverket har för mening och betydelse (Palmsköld 2016:13). På liknande sätt vill jag också studera den kulturella kontext där trasmattan är verksam. Detta för att beskriva den betydelse trasmattan som hantverk och föremål har för människor, men också för att förstå i vilken kulturell kontext denna betydelse skapas och görs.

Slutligen vill jag även lyfta ett internationellt perspektiv på hur textil studerats som tradition och arv. Gabriele Mentages, etnolog och professor inom kulturell antropologi med fokus på textil har medverkat och varit redaktör för antologin *Textiles as National Heritage: Identities, Politics and Material Culture* (2017). I boken skriver ett flertal forskare om textilt arv som ger uttryck för nationell identitet, politik och konsumtion. Antologin koncentreras till

centrala Asien och ger flera ingångar till studier av textilt arv i bred samhällelig kontext som exempelvis nationalitet och ekonomi (Mentages 2017). Mentages skriver i inledningen om relationen mellan textil kultur och tradition och hur det används i konstruerandet av textil som arv. Mentages beskriver hur begreppet textil kultur används i antologin för att beskriva hur erfarenheter och kunskap studeras som konflikt och förhandling i en pågående process (Mentages 2017:9). Antologin studerar textil i en större kontext än vad jag har valt att eftersträva i denna uppsats. Detta eftersom jag med min studie vill ge ett individnära perspektiv på trasmattor som textil tradition. Det antologin däremot inspirerar mig till är hur studier av textil kultur kan studeras i en större kontext av process och arv. Genom att sammanföra mitt individnära perspektiv med en bredare kontext som process kan jag därför nyansera min studie och visa hur trasmattan som process görs relevant på en samhällelig nivå.

3. Teoretiskt ramverk

I min uppsats är trasmattan som materiellt föremål utgångspunkten där syftet är att studera vad trasmattan har för betydelse. Det som intresserar mig är människors tankar och erfarenheter om trasmattor där jag med mitt empiriska material vill berätta om trasmattan som föremål och vad trasmattor har för betydelse för individer. I val av teoretiskt ramverk har jag därför valt materialitet som kulturteoretisk inriktning, där jag också vill studera hur trasmattan görs och materialiserar kulturella processer som minne och tradition. Detta för att sätta trasmattan och individers förhållande till trasmattor i en bredare kontext.

3.1 Material Culture och Materialiseringar

Palmsköld redogör i artikel "Om tingens betydelse" för begreppet "Material Culture" som teori för att studera materialitet (2003). Palmsköld skriver om antropologen Daniel Millers inriktning på Material Culture där Miller studerar det materiellas subjektiva och upplevelsebaserade betydelse i människors liv (Miller 1998 se Palmsköld 2003:81). I centrum för detta perspektiv står det materiellas betydelse för människor som använder föremålen i vardagen, något som jag kan se stämmer väl överens med vad jag eftersträvar i min studie (Palmsköld 2003:81). Daniel Miller beskriver i inledningen till antologin *Material Culture – Why some things matter* (1998) hur Material Culture som teoretisk inriktning formades under 1980-talet för att visa hur sociala kontexter skapas av materialitet och det omvända. Miller vill i boken utveckla detta och menar att i stället för att studera det materiella som modeller för sociala kontexter och discipliner, i stället fokusera på det materiellas mångsidighet och ge insyn till kulturella processer (Miller 1998:3). Utvecklingen av Material Culture som teoretisk inriktning kan ses ha likhet med

etnologins ämnesutveckling under det sena 1900-talet. Från att tidigt 1900-tal betrakta föremål som objektiva kulturfragment inom folklivsforskningen, förändrades kunskapssynen på föremål inom etnologin under 1960-talet. I stället intresserade man sig för sociala aktörer och samtid. Intresset för studier av föremål i stort sett försvann, men uppkom igen under 1990-talet när en kulturanalytisk inriktning inom etnologin gjorde att forskningen åter intresserade sig för föremål men då som inriktning för att studera människors meningsskapande (Göransson 2017:345).

För att ge en närmare redogörelse för vad Material Culture enligt Miller avser att beskriva, använder Miller sig av frågan ”Why things matter?”. Särskild vikt lägger han vid termen ”mattering”, som jag valt att översätta till betydelse. Med termen lägger Miller inte enbart tonvikt på den inverkan föremål har för de som associeras med dem, utan även de som använder sig av föremålen. Begreppet konsumtion blir av särskild betydelse i boken, då antologins olika avsnitt behandlar hur människor konstrueras av sig själva eller andra i förhållande till konsumtion som kulturellt uttryck (Miller 1998:10–11). Konsumtion som begrepp är inte något jag i denna studie av trasmattor kommer använda mig av på grund av hur begreppet associeras med en ekonomisk process av varor och tjänster. I stället vill jag studera bruket och tillverkningen av trasmattor i individers vardag och hur det ger kulturellt uttryck för relationer i förhållande till andra människor.

Material Culture enligt Miller grundar sig alltså i vad och för vem föremål har betydelse, där föremål kan studeras inom olika kontexter. Miller använder sig av begreppen privat och publik sfär, där föremål kan placeras och studeras i förhållande till de två sfärerna. Miller exemplifierar ur bokens olika kapitel hur föremål rör sig i eller emellan det privata och publika, där föremål får olika betydelser för människor beroende på om det placeras inom det privata och/eller i en öppen social kontext (Miller 1998:15–16). Användandet av begreppet privat och publik sfär anser jag vara det stora värdet i Millers teori, då det visar hur föremål kan placeras och röra sig mellan olika kontexter där människor kan förhålla sig olika beroende på i vilket sammanhang föremålet befinner sig i. Jag vill utifrån Millers teoretiska perspektiv hävda att de vardagsnära föremål som är av betydelse för enskilda människor i det privata hemmet, även kan sättas i en större kontext av sociala strukturer och grupperingar. Genom att applicera privat och publik sfär i analys av det empiriska materialet och dela in analysen efter de två sfärerna vill jag därför nå kontexter på olika nivåer där föremålet skapas och görs.

Som en kritik mot 1990-talets fokus på symbolik och diskurser, kom under 2000-talet ett posthumanistiskt perspektiv som innebär en förskjutning av ontologisk inriktning inom materiell forskning där föremålen i sig anses ha en agens. Perspektivet innebär att ting inte

längre är av intresse att studera utifrån vad de kommunicerar eller symboliserar, utan får en inriktning där man i stället intresserar sig för vad det materiella gör och påverkar människors liv. Begreppet ”materialiseringar” tillkom som en del av ett posthumanistiskt perspektiv för att studera skeenden och där centralt är att problematisera de dikotomier subjekt och objekt ställs mot varandra (Göransson 2017:346–347). Tine Damsholt och Dorthe Gert Simonsen redogör för i inledningskapitlet i antologin *Materialiseringer – Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse* för ”materialiseringar” som teoretisk inriktning (2009). Damsholt och Gert Simonsen lyfter fram verbet ”göra” som centralt för förståelsen för teorin, där de ställer frågorna ”vad det materiella gör i världen” och ”Hur det materiella görs i konkreta tidsliga och rumsliga kontexter”. Författarna menar att till skillnad från ett fenomenologiskt perspektiv, binds inte görandet och det materiella till det mänskliga subjektet, utan innefattar flera aktörer. ”Materialiseringar” beskrivs som processuellt, relationellt och performativt, där författarna väljer att fråga Material Culture som kategorisering av föremål utifrån form, funktion och betydelse. Författarna hävdar att ”materialiseringar” inte tar avstånd från denna förståelse och uppdelning av det materiella, men däremot dikotomier som används för att ordna världen efter kultur – natur och subjekt – objekt. Detta på grund av att detta även innebär en uppdelning av det diskursiva, sociala och där det materiella sätts i motsatts och blir passivt (Damsholt & Gert Simonsen 2009: 13 – 14). Ett begrepp som används för att förstå materialiseringar är ”process” där författarna vill studera hur fenomen materialiserar sig. Process kan förklaras som det fokus materialiseringar har på utveckling (”becoming”) i stället för helheten (”being”). Här jämför författarna med Daniel Millers inriktning på Material Culture, där han i sin forskning använder sig av det materiella för att förstå människan. Människan blir subjektet och det materiella objektet som människan använder sig av och formar. Författarna menar att Millers Material Culture blir högst processuell, men där en klar uppdelning mellan objekt och subjekt finns utan någon överskridning (Damsholt & Gert Simonsen 2009:16–19). I jämförelse med vad jag ovan skrivit om Millers Material Culture som sätter in det materiella i sociala kontexter av publik och privat sfär för att undersöka betydelsen av tingen, är materialiseringar som teori annorlunda. De privata och publika sfärerna som Miller placerar föremålen i påminner om de dikotomier som ”Materialiseringar” motsätter sig. Materialiseringar kan här enligt mig fördjupa en förståelse för föremålen, då man i analys inte låser det materiella som något ”tyst” där man ska avslöja dess betydelse för människor, utan snarare låta det materiella stå för sig själv där det som är av intresse är de kontexter där det materiella görs och ingår. Materialiseringar blir här ett komplement till Material Culture, där teorin ger tillgång till att förstå hur trasmattor även handlar om process som rör sig inom privat och publik sfär.

3.2 Minne och tradition

För att avgränsa mig och kontextualisera trasmattan som process, vill jag sammanföra de ovan beskrivna teorierna om Material Culture och materialiseringar med begreppen minne och tradition. Jag vill använda mig av begreppen för att sätta det materiella i förhållande till en kontext om hur vi använder oss av minne och arv i vår samtid. Detta för att med hjälp av teorierna och begreppen förstå hur det materiella skapar mening på en kontextuell nivå. I kapitlet ”Minne” av Florence Fröhlig skriver författaren att etnologer alltid intresserat sig för människors minne på olika sätt, från det att ämnet formulerades under sen 1800-tal i bevarandet av allmogesamhället för att nedteckna och bevara minnet av en försvinnande tid (Fröhlig 2017:35). Fröhlig menar att minne tidigare behandlats oproblematiskt inom etnologin som ett metodologiskt verktyg. Från detta har ”Memory studies” växt fram som ett ämnesöverskridande forskningsfält där minne studerats utifrån flera olika teoretiska ingångar. Fröhlig tar här upp individuella erfarenheter, sedvänjor och ritualer, men även materiella artefakter som ingångar till studier av minne (Fröhlig 2017:35–36). För att återkoppla till Material Culture, vill jag här närma mig begreppet minne utifrån publik och privat sfär. I förhållande till sfärerna vill jag studera minne som något individuellt inom en privat sfär, men även hur minnen konstrueras inom en social grupp. Fröhlig skriver att även de mest personliga minnena konstrueras och tar intryck av det sociala liv och kultur inom minnet befinner sig. Fröhlig menar att minnen blir något vi gör, en aktiv process som sker mellan aktör och verktyg (Fröhlig 2017:38–39). Trasmattan som materiellt föremål vill jag här knyta an till den relation Fröhlig beskriver mellan aktör och verktyg, där jag i min analys vill studera hur betydelsen av trasmattan skapas i relationen mellan informanterna i det empiriska materialet som aktörer och trasmattan som verktyg.

I sin artikel diskuterar Fröhlig förmedling och överföring av minne, där även hon använder sig av privat och publik sfär för att beskriva hur minnen överförs (Fröhlig 2017:42–45). Minnen sätts i process där minnen överförs mellan människor. För att minnen ska bli varaktiga längre än tre generationer beskriver Fröhlig hur minnen institutionaliseras, där minne blir ämne för kulturell representation i sociala grupper (Fröhlig 2017:45–46). I avhandlingen *Traditionens estetik* använder Hyltén-Cavallius sig av begreppet ”tradition” för att beskriva olika aktörer i historien och samtiden och hur detta materialiseras och skapar en varaktighet vilket ses som tradition. Med begreppet analyserar hon hur man genom att hänvisa till ett förflutet gör inkludering och exkludering legitim (Hyltén-Cavallius 2007:21–22). Hyltén-Cavallius inspirerar mig till hur även jag kan applicera tradition som begrepp för att analysera

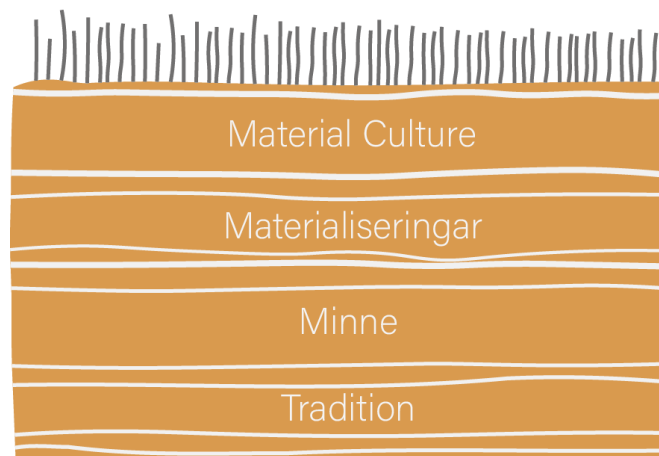
hur minnen överförs och legitimeras inom gruppen och skapar kulturell representation. Hyltén-Cavallius jämför tradition med begreppet kulturarv där hon menar att kulturarv kopplas till ett minnespolitiskt och offentligt område kopplat till bevarande vid exempelvis museer och arkiv. På grund av denna koppling blir tradition mer fördelaktigt att använda sig av än begreppet kulturarv eftersom tradition inte har samma politiska koppling till offentliga aktörer (Hyltén-Cavallius 2007:21). Tradition kan jag därför se fördelaktigt att applicera i min studie då jag utgår från att studera trasmattans plats i människors privata liv och hur det förhåller sig till dåtid och sin omvärld. Tradition som begrepp ser jag användbart då det kan beskriva hur minnen används för att legitimera bruket av trasmattor, men även beskriva relationer där individer förhåller sig till andra människor och grupperingar i användandet av trasmattor.

För att ge en närmare beskrivning av tradition och hur jag vill applicera det i min analys, vill jag använda mig av etnologen Nils-Arvid Bringéus beskrivning av tradition i boken *Människan som kulturvarse* (2005). Tradition kan beskrivas som den process där kunskap och värderingar överförs mellan individer. Tradition sätts i relation till en kulturell dimension av tid, där tradition skapas i kedjan mellan generationer (Bringéus 2005:103). Samtidigt skriver Bringéus att tradition inte längre bör låsas vid att handla om reproduktion, utan ska studeras som en levande kulturell process där någonting händer varje gång tradition överförs. I studier av traditioner som kulturell process menar Bringéus att det blir nödvändigt att skilja mellan traditioners form och funktion. Även om formen på traditionen består, kan funktionen förändras över tid eller i vilket sammanhang det ingår (Bringéus 2005:110). Bringéus beskriver här hur tradition överförs, något som jag ser kompletterar Fröhlings resonemang om hur minnen överförs till att även handla om överföring av kunskap och värderingar. Överföring av minne, kunskap och värderingar vill jag hävda är del av samma kulturella process av hur trasmattan blir tradition och även ges en tidslig dimension. Som tidslig dimension konstrueras tradition i förhållande till dåtid och nutid där fenomen överförs mellan människor.

Här vill jag sammanföra Bringéus beskrivning av tradition med antropologerna Richard Handler och Jocelyn Linnekins användning av begreppet tradition i artikeln *Tradition, Genuine or Spurious* (1984). Författarna fördjupar traditioners tidsliga kontext och menar att det inte finns några ”bundna” traditioner, utan att traditioner ska betraktas som modeller av det förflutna som används och tolkas i vår samtid (Handler & Linnekins 1984:276). En naturalistisk uppfattningen om traditioner som något stillastående och oföränderligt från vårt förflutna har enligt författarna varit rådande, men där de i stället menar att traditioner handlar om symbolisk process där det som uppfattas som ”traditionellt” inte är något objektivt utan en tillskriven mening. Det förflutna konstrueras i nutiden, samtidigt som

vi vår i nutid hämtar idéer och tankar i förhållande till det förflutna (Handler & Linnekin 1984:286). Det Handler och Linnekin tillför är att tradition görs tacksamt att studera i förhållande till materialiseringar. Tradition kan identifieras som en aktiv process som det materiella görs verksamt och kan sättas in. I förhållande till Millers applicering av trasmattan i privat och publik sfär, ser jag här möjligheter att studera bruket av trasmattor som något aktivt inom en publik sfär. Individens användning av trasmattan kan berätta om trasmattan som tradition i en privat sfär, men där det även kan studeras som aktiv process på gruppnivå inom en publik sfär där överföringen sker mellan människor.

Som jag visualiserar nedan med trasmattan i figur 1, består det teoretiska ramverket sammanfattningsvis av fyra begrepp – Material Culture, materialiseringar, minne och tradition. Utgångspunkten är trasmattans materialitet, där det materiellas betydelse och som process studeras med Material Culture och materialiseringar. Två ytterligare delar av trasmattan är minne och tradition som är två teoretiska verktyg som används för att sätta trasmattans betydelse i sammanhang och beskriva hur trasmattan är verksamt inom privat och publik sfär.

Figur 1. Det teoretiska ramverket.

4. Metod och material

Utifrån mitt syfte har jag i val av metod eftersträvat att generera ett empiriskt material där människors subjektiva erfarenheter och tankar om trasmattor i ett samtida perspektiv blir centrala. Detta för att kunna undersöka vilken betydelse trasmattor får för människor i vardagen. Mina metodologiska val föll därför på frågelista och intervjuer, där jag genom dessa metoder kunde nå ett kvalitativt material där informanter delger personliga och vardagsnära berättelser om trasmattor. Sociologen Aksel Tjora skriver att kvalitativ forskning är tolkande, där fokus i forskningen baseras på upplevelser och skapande av betydelse för informanter och vad för konsekvenser betydelser får (Tjora 2012:16–17). Som kvalitativa metoder ger frågelista och

intervjuer mig möjlighet att få insikt i informanternas inställning och upplevelser där jag även kan skapa förståelse för vad det är som skapar trasmattans betydelse.

4.1 Frågelistan ”Trasmattor som textilt kulturarv”

Det huvudsakliga empiriska materialet består av 92 svar från frågelistan ”Trasmattor som textilt kulturarv” som arkiveras vid Folklivsarkivet i Lund. Genom att skicka ut tematiserade frågor på det specifika ämnet trasmattor i en frågelista har jag som forskare på ett tidseffektivt sätt nått ut till flera informanter och samlat in ett kvalitativt material där informanter delger sina tankar, värderingar och erfarenheter (Hagström & Sjöholm 2017:138). Materialet som kommer in i en frågelista behöver inte renskrivas eller transkriberas, vilket också gör metoden effektiv (Hagström & Sjöholm 2017:150). En drivkraft jag hade i ett tidigt skede var att publicera frågelistan vid ett arkiv och därför valde jag att kontakta Folklivsarkivet i Lund. Tillsammans med en arkivarie fick jag möjlighet att publicera min frågelista och även få stöd och hjälp i utformning och spridning av frågelistan. Detta har varit en stor tillgång för mig i fältarbetet och där jag även såg möjligheter att få frågelistan arkiverad och på lång sikt ge ett vetenskapligt bidrag till arkivet med nytt forskningsmaterial. Att publicera listan via arkivet har jag också upplevt som positivt i spridningen av frågelistan, då det gav en legitimitet till mitt uppsatsprojekt vilket jag upplevde fångade fler personers intresse än om jag spridit listan på egen hand.

Frågelistan består av ett tjugotal frågor tematiserade efter ”Vad är en trasmatta”, ”användning”, ”vävning och bruk” och ”framtid och arv” (se bilaga 1). I val av teman eftersträvade jag att ställa öppna frågor där jag ville ge informanten möjlighet att personligt berätta och reflektera över trasmattan som föremål, vad som informanten anser vara typiskt för den, användning och hur den tillverkas. Samtidigt har det i formulerandet av frågor varit viktigt att ”vem som helst” har kunnat besvara frågorna utan att det förutsatts att man använder sig av trasmattor. En nackdel med frågelistor är att det för informanten kan upplevas som mycket arbete och tidskrävande att besvara frågelistor (Hagström & Marander-Eklund 2005:19). Detta kan ha inneburit att många valt att inte besvara frågelistan. Att begränsa frågelistan till fem teman har här varit ett sätt för att motverka detta, men även att ha öppna frågor så informanten kunnat svara efter egen förmåga. Viss inspiration av teman hämtade jag från Eeva Mäkinens frågelista (1999) men där jag såg möjligheter att tillföra frågor om arv och framtid för att komma åt nya perspektiv för hur trasmattans betydelse är verksamt och kan förstås. Detta också för att nå informanternas inställning till trasmattan i en större kontext än det privata. Materialinsamlingen formades utifrån mina teoretiska val, där mitt perspektiv som forskare

påverkat materialet (Hagström & Sjöholm 2017:139). Detta har fått konsekvenser för hur informanterna tolkat frågorna och valt att svara. Under en stor del av uppsatsarbetet har en teoretisk utgångspunkt varit trasmattan som kulturarv, något som formade namnet på frågelistan och min beskrivning av studien till informanterna (se bilaga 1). I ett senare skede valde jag bort kulturarv som teoretiskt begrepp då jag anser att tradition och minne varit bättre teoretiska begrepp för min studie (se s. 12). I efterhand kan jag därför reflektera över att namnet på frågelistan ”Trasmattan som textilt kulturarv” varit missvisande och delvis låst min studie till kulturarv. I genomläsning av materialet har flera informanter beskrivit trasmattan som ett kulturarv, vilket jag kan reflektera över är ett exempel på hur mina perspektiv som forskare inverkat på materialinsamlingen. Förutsättningarna materialet är skapat inom är därför av betydelse för materialet och något jag behöver vara medveten om i tolkning av materialet.

I spridning av frågelistan har ingen fast meddelarstab via arkivet används. Frågelistan har i huvudsak spridits via folklivsarkivets hemsida (folklivsarkivet.lu.se) och på sociala medier. I spridningen på sociala medier har jag valt att sprida frågelistan främst i grupper på Facebook för väv-intresserade. Detta för att nå de personer som jag tror har ett intresse för trasmattor. Valet att rikta frågelistan mot människor med ett intresse för vävning kan jag reflektera över i hög utsträckning har format materialet, där trasmattan som hantverk blivit något centralt i många svar. I frågelistan fick informanter besvara biografiska frågor om födelseår, kön, om man utövar textila hantverk, bostadstyp och om man bor i tätort eller på landsbygden. Utifrån den biografiska informationen kan jag dra slutsatsen att det främst är kvinnor som utövar textilt hantverk som har besvarat frågelistan. Av de 92 informanterna, är 83 av informanterna kvinnor och 83 informanter ägnar sig åt textilt hantverk. Samtidigt så har jag nått ut till en bred åldersgrupp där den äldsta informanten är född 1934 och yngsta 2000, vilket jag vill tolka som positivt då erfarenheter från människor av varierande ålder samlats in. Jag kan här problematisera insamlingsprocessen då informanterna representerar en snäv grupp människor och där materialet generellt har en positiv inställning till trasmattor. I efterhand kan jag därför reflektera över om det finns andra sammanhang som jag missat i spridandet av frågelistan som kunde ha tillfört perspektiv och nyanserat materialet. Något som jag exempelvis hade velat göra annorlunda är att försöka nå personer som är ointresserade av trasmattor och därför ger ”negativa” svar. Samtidigt kan jag reflektera över hur det som forskare är svårt att nå de personerna eftersom informantens beslut att besvara frågelistan delvis styrts av det egna intresset för ämnet. Representation av den totala befolkningen är samtidigt inte något eftersträvansvärt med kvalitativa metoder. (Hagström & Marander-Eklund 2005:11). Kritik kan riktas mot kvalitativa metoder då materialet är subjektivt och inte generaliserbart, men där de

subjektiva individuella svaren kan visa på ett större sammanhang. Frågelistan bidrar till en samlad kunskap om människors vardag under vissa omständigheter, där en enskild informants berättelse kan berätta om strukturella företeelser (Hagström & Sjöholm 2017: 150–151).

4.2 Intervjuer

Som komplement till min frågelista valde jag att även genomföra tre djupintervjuer som resulterade i tre transkriberade intervjuer motsvarande 3 timmar och 20 minuter inspelat material. Djupintervjuerna genomfördes i tre vävstugor i södra Skåne. Med intervjuer som metod tillförs en annan typ av material än frågelistor där andra perspektiv kan nås (Hagström & Marander-Eklund 2005:11). I intervjun kunde jag uppleva en viss problematik där mycket upplevdes som självklart och därför inte behövdes förklaras. I en intervjusituation har informanter och den som intervjuar förväntningar på varandra vilket sätter ramen för intervjun. Detta kan exempelvis innebära att visa erfarenheter tas för givna om informanten och den som intervjuar delar erfarenheter, kön eller ålder (Tjora 2012:84). Informanterna ställde frågor om mina kunskaper i ämnet och jag berättade om mina erfarenheter i vävning. Detta skapade situationer i intervjun då vissa upplevelser antogs som självklara eftersom vi alla som medverkade delade intresse och kunskap. I intervjun försökte jag motverka detta genom att ställa frågan ”varför?”. Här var intervjuer fördelaktigt då jag som forskaren fick möjlighet att ställa följdfrågor till informanterna, något som inte är möjligt med frågelistor. Som kvalitativ metod är intervjun en social situation, där man som forskare får förståelse för informantens situation. Intervjun ger en möjlighet för informanten att fördjupa sitt resonemang genom att berätta om sin attityd och därmed en möjlighet för forskaren att förstå vad det är som skapar den. Intervju skapar också chans för forskaren att upptäcka nya ämne och frågor som exempelvis erfarenheter och personbundna perspektiv som inte går att förutse som forskare (Tjora 2012:20–21). I förhållande till frågelista kan jag här se en av de stora fördelarna med intervjun då utrymme lämnades för mig som forskaren att upptäcka nya perspektiv. Detta kan jag även se som en stor fördel då materialet formades inte enbart på mina villkor, utan även utifrån informantens perspektiv och intresse. Samtidigt innebar detta också svårigheter i intervjusituationen då jag som forskare var medskapare och behövde vara öppen för att intervjun tog en annorlunda vändning och ställa nya följdfrågor, men också reflektera över intervjusituationen där jag behövde undvika att värdera det som sägs av informanten (Hagström & Nylund Skog 2022:143).

Totalt deltog tjugo personer fördelade i de tre gruppintervjuer jag genomförde i vävstugorna. Grupperna kan beskrivas som fokusgrupper, där jag på ett effektivt sätt kunde få

in material från flera personer samtidigt. Fokusgrupper som metod skapade också ett tryggt sammanhang för informanterna att svara på mina frågor gemensamt i grupper där informanterna interagerade med varandra vilket gjorde det möjligt att nå flera perspektiv på de upplevelser de har gemensamt (Tjora 2012:95). Jag kunde här se fördelar med att genomföra gruppintervjuer i vävstugorna framför enskilda intervjuer då metoden gjorde det möjligt att ha avslappnade samtal om trasmattor där informanterna tillsammans kunde diskutera ämnet. Jag som forskare deltog som moderator där jag ställde frågor, men där informanterna fritt pratade om ämnet och därför i stor utsträckning styrde innehållet. I intervjuerna använde jag mig av en intervjumall med frågor som jag baserat på frågorna från frågelistan, men där jag lade till vissa följdfrågor (se bilaga 2). De tjugo informanterna var alla kvinnor i 50- till 80-årsåldern som ägnade sig åt vävning som en fritidssysselsättning. Informanterna som grupp liknar därför informanterna i frågelistan och materialets innehåll liknar varandra. Det vetenskapliga bidraget jag däremot kan se från intervjuerna är hur materialet i stor utsträckning förklarar varför informanterna hade en viss uppfattning eller erfarenhet. Intervjusituationen skapade möjlighet för fördjupning och diskussion, där jag som forskare också kunde upptäcka det hos trasmattan som väckte känslor hos informanterna.

I val av informanter till intervjuer funderade jag mycket på i vilken kontext jag ville studera trasmattan. Med valet av teorin materialiseringar upplevde jag det som en fördel med intervju som metod då jag kunde närma mig trasmattan som process och görande i form av hantverk. Ett alternativ hade varit att genomföra observationer, men där jag såg intervjun som fördelaktig då informanter muntligt berättar om sina uppfattningar om ämnet (Tjora 2012:81). I valet av informanter valde jag mellan vävstugor och yrkesverksamma vävare. Som forskare tar man ställning till urvalskriterier i sökandet efter informant och om informanten har roll som ”expert” eller ”lekmän” (Hagström & Nylund Skog 2022:132–133). Här valde jag att intervjua ”lekmän” eftersom mitt syfte med studien är undersöka trasmattans betydelse för människor i vardagen, något jag upplevde att jag inte hade funnit om jag valt att intervjua personer i sin yrkesroll som vävare.

4.3 Självreflexivitet och etik

Sammanfattningsvis utgörs det empiriska materialet av 92 frågelistssvar och 3 transkriberade gruppintervjuer. Den övervägande delen av materialet består av svaren från frågelistan och är därför det materialet jag i huvudsak kommer att basera min analys på. De etiska ställningstaganden jag gjort är att anonymisera materialet och att begränsa personlig information i materialet. I en studie står individer under identitetsskydd vilket innebär att

informanterna ska skyddas mot olämplig insyn i privatlivet, men också att informanten ska få information om studiens syfte och vad materialet ska användas till (Pripp 2011:80–81). Informanterna i frågelistan och intervjun har informerats om att deltagandet var frivilligt och medgivanden att delta har samlats in. Detta genom att informanterna i besvarandet av frågelistan har godkänt att materialet arkiveras, används och att samtyckesblankett delats ut och skrivits under av informanterna innan intervjuerna. I frågelistan har jag begränsat de biografiska frågorna till de fyra ovan beskrivna (se kapitel 4.1) och inga namn och kontaktuppgifter har samlats in. I intervjuerna har jag bett informanterna berätta lite om sig själva, men där namn har bytts ut i den transkriberade intervjun. Det inspelade materialet kommer att raderas efter att uppsatsen har publicerats för att ytterligare begränsa risken för att materialet ska gå att koppla till individer.

Själv kan jag reflektera över hur min position och erfarenheter har påverkat materialet och det sammanhang jag studerat. I materialet är merparten av informanterna kvinnor som ägnar sig åt textilt hantverk, en grupp jag personligen identifierar mig med. Objektivitet är för många forskare inom det etnologiska forskningsfältet inte något som eftersträvas, men där självreflexivitet är centralt (Silow Kallenberg & Liliequist 2022:154). Att vara opartisk är därför i sig inte något viktigt, men där det är viktigt att jag reflekterar över hur det påverkar min studie. Mitt intresse och kunskap om textilt hantverk kan ses som ”inside kunskap” där det varit både en tillgång och ett problem då det kan göra en blind för vissa aspekter (Tjora 2012:176–177). För mig har det möjliggjort att jag kunnat uppmärksamma vad det är som gör trasmattan relevant för etnologisk forskning. Samtidigt har mitt personliga intresse också fått styra mina metodiska val där studien fått fokus på trasmattan som hantverk. Jag tycker personligen om trasmattor, både som föremål och hantverk, vilket jag kan se innebär en risk att jag i studien upplever trasmattan som ”självklar” och reproducerar min syn på trasmattan. Detta kan jämföras med hur Signe Bremer Gagnesjö i kapitlet ”Kollektivtrafikens könstyranni” använder sig av begreppet ”trygghet”. Känslan av att vara trygg i ett sammanhang liknas vid en skön fåtölj, där ens kropp känner sig bekväm (Bremer Gagnesjö 2020:238). I förhållande till min studie blir mitt metodval denna bekväma fåtölj där jag som forskare känner mig trygg. Detta i hög grad på grund av mina personliga erfarenheter, men också då jag avgränsar mig till en grupp som jag föreställer mig är intresserade och äger trasmattor. För att förhålla mig självreflexivt måste jag därför i analys av materialet ständigt fundera över vad jag upplever som självklart i materialet. I analys och tematisering av materialet är det därför viktigt för mig att arbeta med ”rörligt sökarljus” för att sätta ljus på fenomen som hamnar i skuggan. Detta för att upprätthålla en öppenhet till materialet där nya, oväntade teman upptäcks och för att motverka att låsa

förståelsen av materialet till min personliga uppfattning om trasmattor (Hagström & Sjöholm 2017:148). Samtidigt är det också viktigt att poängtera att både muntliga och skriftliga källor innehåller försköningar där informanterna valt vad de vill säga (Hagström & Sjöholm 2017:140). Informanternas åsikter och uppfattningar om trasmattan formar därför i hög grad vad det är som sägs om trasmattan och även i förlängningen analysen. Avslutningsvis är det därför av vikt för mig att konstatera att jag analyserar trasmattans betydelse inom ett sammanhang som inte ska ses som en representativ, objektiv sanning.

5. Analys

Utifrån Daniel Millers tillämpning av privat och publik sfär för att studera Material Culture som teori, kommer jag i mitt analyskapitel dela in analysen i trasmattor i privat och publik sfär. Miller menar att föremål rör sig mellan sfärerna och får olika betydelser i förhållande till vilken sfär de placeras inom, vilket får betydelse för hur jag väljer att tolka materialet (Miller 1998:15). Genom denna uppdelning vill jag analysera mitt empiriska material utifrån två olika vinklar där jag belyser hur trasmattan som materiellt föremål görs inom de två sfärerna. Detta med bakgrund i Miller, men även för att vidare i analys kunna beskriva hur trasmattan som process görs synlig i materialet och sätta det i relation till begreppet tradition. I analysens två kapitel ”Trasmattor i privat sfär” och ”Trasmattor i publik sfär” ges det en beskrivning av det empiriska materialet där jag tolkar vilka teman jag kan se och applicerar teori för att analysera och diskutera materialets innebörd. I det första kapitlet om privat sfär vill jag lägga teoretisk tonvikt vid trasmattan som materiellt föremål och tradition. I detta kapitel vill jag besvara min första frågeställning: *Vilken betydelse har trasmattor för individer idag? Hur kan denna betydelse beskrivas och sättas i relation till begreppen minne och tradition?* I det andra kapitlet om publik sfär vill jag analysera trasmattan som process, där jag undersöker varför trasmattans betydelse för individer skapas och görs. I detta kapitel vill jag besvara min andra frågeställning: *Varför skapas trasmattans betydelse för individer? Hur kan trasmattan beskrivas som en process i relation till en offentlig kontext?*

5.1 Trasmattor i privat sfär

Jag älskar trasmattor, de påminner om dom som vävt dem och gör hemmet ombonat och trevligt. Jag har levt med trasmattor ända sen jag var barn och tycker dom är överlägsna. Ingen plast som känns otrevlig och med åren torkar och smular. Ingen lugg som gör dem svårstädade. En ny matta kan vara väldigt dyr, även om den är gjord av billiga plastmaterial. När min mamma hade lagt klart köksgolvet i sitt nya hus grät hon av glädje när hon kunde plocka fram farmors mattor och rulla ut dom för första gången på flera år, de hade varit mycket saknade. (LUF 477:37)

Citatet ovan är ett av de svar jag fått från den frågelista jag skickade ut via Folklivsarkivet i Lund. Med citatet vill jag inledningsvis ge en bild av trasmattan i privat sfär. Med privat sfär syftar jag på den vardag och det individnära i informanternas liv där trasmattorna i vardagen och i hemmet blir centralt för att förstå den betydelse trasmattan ges i människors liv. Citatet ovan är skrivet av en kvinna född 1991 där flera tema framkommer om det familjära med trasmattor där hon berättar om känslorna till det textila objektet och sätter det i kontrast till andra mattor, men även berättar om de närstående personer som använt och vävt trasmattor.

Berättandet om trasmattor och hur det skapar association till närstående kvinnliga släktingar är något jag tidigt lagt märke till i min analysprocess. I svaren från frågelistan och i intervjuerna återkommer berättelser om mor, mamma, mormor och farmor i relation till trasmattor och är därför ett tema som jag i ett inledande skede fastnade för. För att få en överblick över hur ofta denna koppling görs i materialet gjorde jag en enkel ordsökning i svaren från frågelistan av ordet ”mor” och ”mamma”. Ur svaren från de totalt 92 informanterna förekommer ordet ”mor” (som inkluderar orden mormor och farmor) 255 gånger och ordet ”mamma” 71 gånger. En kvinnlig informant, 63 år, skriver ”Har lärt mig väva mattor av min mamma som lärde sig av sin mamma. Vi har alla vävt av gamla kläder. Mamma och mormor tog vara på alla delar av ett plagg, dvs de sprättade upp sömmar och klippte upp kragar och manschetter. De vävde otroligt fasta fina mattor med välkomponerade ränder.” (LUF 532:59). En annan kvinna född 1983 skriver på samma tema där trasmattan beskrivs som ett arv från äldre kvinnliga släktingar, men där hon även utvecklar det till hur det får betydelse för henne.

För mig är en trasmatta en fantastisk kombination av återbruk och det hantverksarv som kvinnor burit genom tiderna. Då kvinnors hantverk sällan upphöjs, ges status eller ihågkoms på samma sätt som tex trä-hantverk (mäns traditionella arena) fyller trasmattan en tydlig plats - det finns ofta stor respekt för just trasmattor. Särskilt när den som vävt mattan är en kvinna i min närhet/släkt/med koppling till min historia får den stor betydelse för mig och dem jag berättar historien för. Jag har börjat intressera mig för vävning för att ta kulturarvet från min farmor vidare. (LUF 658:91)

Den äldre generationen av kvinnliga släktingar får stort utrymme i informanternas svar och kan beskrivas som en association informanterna gör när de beskriver trasmattor. För informanterna omnämns trasmattan som något ärvt, där kunskapen om att väva trasmattor och arvet av den fysiska trasmattan kommer från äldre kvinnliga släktingar, tidigare generationer av kvinnor som brukat trasmattor. Utifrån citaten ovan kan jag tolka hur detta blir ett positivt värdeskapande för de kvinnliga informanterna, där den första kvinnan upplever mattorna som mamma och mormor vävde som vackra och välgjorda och där den andre informanten tar med

trasmattan som ett arv sin från farmor. Den senare informanten beskriver även hur trasmattan för henne innehar en stor respekt och betydelse, särskilt om personen som tillverkat mattan kan kopplas till henne.

Informanternas associationer till äldre kvinnliga generationer ser jag har mycket gemensamt med det Millers menar med det materiellas ”mattering” (betydelse). Miller ställer den centrala frågan ”why things matter?” där ”matter” sätter det materiella i en social dimension för den betydelse föremålen får, där subjektiva ofta sentimentala associationer individer har blir av vikt för att förstå ”mattering” (Miller 1998:10–11). Utifrån Millers perspektiv kan jag därför tolka hur informanternas association till ”mor”, ”mormor” och ”farmor” ger trasmattan en sådan sentimental association där trasmattans ”mattering” kan förstås som den personliga och familjära kopplingen föremålet har till kvinnliga familjemedlemmar. Den kvinnliga informanten född 1983 poängterar också betydelsen av trasmattan som ett kvinnligt ”hantverksarv” där hon sätter det i kontrast till det som uppfattas som manligt hantverk. Trasmattan kan jag här tolka ges en tydlig betydelse som ett kvinnligt arv. Utifrån det empiriska materialet kan jag tolka hur trasmattan för informanterna handlar om en upplevelse av kvinnligt släktskap mellan de släktingar som vävde och använde sig av mattorna. De kvinnliga informanter som använder och tillverkar trasmattor idag känner ett släktband till tidigare kvinnliga generationer som ger trasmattan dess sentimentala betydelse, samtidigt som det även knyter trasmattan till en social grupp. Som jag redogjort för under mitt kapitel ”Självreflexivitet och etik” är informanterna i mitt empiriska material övervägande kvinnor som också ägnar sig åt textilt hantverk. Bruket av trasmattor får därför en tydlig koppling till en social grupp av hantverkande kvinnor där trasmattan ges denna sentimentala betydelse av kvinnligt släktskap som mina informanter känner respekt och gemenskap med. Det kvinnliga släktskap informanterna beskriver av betydelse och hur trasmattan får ett personligt värde för dem kan jag kan därför reflektera över som en förklaring till varför det får stort utrymme i materialet. Trasmattan sätts samman med den sociala värld informanterna befinner sig i, där de kvinnliga hantverkande informanterna sätts i ett släktled med tidigare generationer av hantverkande kvinnor vilket genomgående präglar materialet.

5.1.1 Trasmattans materialitet och funktion

När jag tänker på trasmattan tänker jag på mormor och morfars hus. Där fanns många trasmattor som min mormor vävt genom åren. Alla mina urväxta barnkläder har blivit mattor. Det fanns grova mattor utan mönster som låg i källaren, tex i korridoren mellan pannrummet och tvättstugan, den var väldigt smutsig och full av flis, men värmdde upp utrymmet. Sedan fanns det fina trasmattor som vävts i par för att ligga bredvid varandra under bordet i finrummet. Med trasmattorna associerar jag

trygghet, värme och omhändertagande. Att allt kan tas tillvara och göras fint eller brukbart. (...) Mattorna i finrummet är alldeles speciella. De är vävda av min mormor när hon var tonåring, och har ett väldigt fint mönster. Man kan se att hon har lagt mycket tid på dessa mattor. De har aldrig använts innan, eftersom de varit för fina och inte får slitas på. Det känns hedersamt att till slut använda dessa mattor, även om jag tror att min mormor varit orolig om hon hade vetat. Alla mormors mattor betyder väldigt mycket för mig. Särskilt de här nya finmattorna. Jag kollar på dem varje dag och beundrar hur vackra de är - de är helt i kontrast med de andra jag har haft innan som visserligen varit vävda med tanke på hur färgerna passar ihop och uppbered sig, men de här nya har som rosetter och påminner om spetsstyg på grund av det fina mönstret. (LUF 967:167)

Informanten som berättar detta är kvinna och 27 år gammal. Hon berättar om de associationer och minnen hon har av sin mormor kopplade till trasmattor och den betydelsen mattorna får för henne. Jag kan tolka hur de associationer mattorna har ger ett värde som ”trygghet, värme och omhändertagande”, men även och hur ”allt kan tas tillvara göras fint eller brukbart”. Hur ”allt” kan tas tillvara i trasmattor tolkar jag som hur trasmattan även ges en betydelse av funktionalitet. Informanten berättar om hur de egna barnkläderna blivit trasmattor, vilket visar på den funktion trasmattor har samtidigt som de även får en personlig koppling till informanten där de egna ägodelarna lever vidare och blir något ”fint eller brukbart”.

Även i de tidigare citaten jag använt mig av i föregående kapitel kan jag utläsa hur återanvändandet av textil lyfts fram av informanterna. Trasmattor som återbruk och hur material tas tillvara i trasmattor är likt kopplingen till kvinnliga släktingar ett tema som är återkommande i materialet. En kvinna född 1941 som berättar att hon tidigare haft trasmattor överallt i sitt hem skriver ”En trasmatta är för mig att man använt sig av förbrukade tyger till inslag. Det jag inte vill kalla trasmatta är då man köper nya tyger och använder det som inslag. Jag definierar det förstnämnda som äkta trasmatta.” (LUF 440:25). En annan kvinnlig informant som också är född på 1940-talet för ett liknande resonemang och skriver att ”Vitsen med trasmattor är att man tar tillvara det som inte duger till något annat, här kommer det till användning.” (LUF 382:5). Trasmattans materialitet blir för kvinnorna centralt i beskrivningen av trasmattor vilket jag även ser i både intervjuerna och i svaren på frågelistan, där fokus ligger på de redan använda textilier som finns i trasmattans inslag. De använda textilierna blir viktiga i definitionen av trasmattan och vad som anses som en autentisk trasmatta. I trasmattan får textilier en sekundär användning och ges en ny funktion, vilket jag tolkar även skänker mattorna en betydelse av funktionalitet. Informanterna definierar trasmattor utifrån det återanvända materialet i trasmattan, men där jag även kan reflektera över att det i materialet finns en mer nyanserad bild av vad som inkluderas i begreppet. En person född 1970 som berättar att hen inte hade så mycket trasmattor under sin uppväxt skriver:

En trasmatta har varp av mattvarp och inslag av återanvända tyger som klippts eller rivits i smala remsor. Visst, det finns trasmattor gjorda av nåt plastmaterial, men dem ogillar jag. (...) Jag tycker nog att materialet ska vara återbrukat för att jag ska kalla det trasmatta. Men den jag har från IKEA vet jag ju inte om det är det, den får heta trasmatta ändå, den är ju gjord av tygremsor. (LUF 689:97)

I citatet inkluderar informanten trasmattor av plastmaterial och den köpta mattan från IKEA till begreppet trasmatta, även om jag tolkar informanten som avigt inställd till inkluderingen eftersom det skiljer sig från den definition informanten gör av trasmattor, där plastmattan och den köpta trasmattan blir avvikande. I den tredje intervjun jag genomförde berättade en av de kvinnliga informanterna om sin trasmatta från Rusta där hon anser att mattan från Rusta inte har någon betydelse för henne.

Jag har inte nån, alltså en trasmatta som ligger på golvet som jag har köpt, om jag har köpt den på Rusta eller var jag nu har köpt den nånstans, den betyder ju inte nånting. Den fyller ju mer en funktion för att golvet är kallt eller nånting sånt, men det ger ju inte mig nånting, skulle nån spilla på den skulle jag bara tänka ”jaha”. Nej men går det att ta bort, jag har ju liksom inte någon känsla för den så... inte det minsta. Utan man tänker, jag tänker att ska jag väva här [i vävstugan] så kanske jag ska väva nånting som kan passa där eller där eller så. Men jag tänker sist jag har tvättat trasmattor i tvättstugan där jag bor, då hade vi såna stora hoar förr, de är borttagna nu när vi har renoverat. Och jag vet, den sista gången jag gjorde det så tyckte jag det var så tungt, nå jag ska inte tvätta trasmattor mer, då är det bättre att jag väver en ny och slänger den som är smutsig men det känns ändå lite svårt att slänga dom måste jag säg, men jag har inte tvättat dem. (Transkriberad intervju 3:16)

Trasmattan från Rusta ges en funktion att täcka det kalla golvet, men där den för kvinnan i intervjun inte fyller något värde mer än sin funktionalitet. Trasmattan blir utbytbar på grund av att den är köpt, vilket informanten sätter i kontrast till om informanten själv väver trasmattor i vävstugan. Även om kvinnan i intervjun anser att det är besvärligt att vårda trasmattorna, får trasmattorna trots det ett värde och blir svåra att byta ut på grund av att hon själv tillverkat dem. Jag tolkar att trasmattorna får ett värde i sig av att vara vävda, då personen som tillverkat mattan blir en del av processen att tillverka och forma mattan utifrån det egna hemmet. Detta ger den egenhändigt gjorda mattan en funktion och ett värde, något som saknas hos den köpta trasmattan då den blir opersonlig. Samtidigt vill jag även sätta exemplen ovan i relation till det jag inledningsvis redogjort för om trasmattan som tillverkad av återanvända textilier. Trasmattans funktionella betydelse ges en tydligare laddning hos den trasmattan av återbruksmaterial då alternativet, trasmattan i plast och IKEA-trasmattan, inte har samma emotionella laddning och förlorar kopplingen till ett materiellt värde en trasmatta kan ges om trasorna är återanvända.

5.1.2 Trasmattor som minnen, arv och tradition

Citatet jag inledde föregående kapitel (kap. 6.1.1) där den 27-åriga kvinnan minns sin mormor som vävde trasmattor av hennes barnkläder, kan jag se återkopplar till den sentimentala betydelse trasmattor kan ges där informanterna känner släktskap med tidigare generationer. Upplevelsen av släktskap med tidigare kvinnliga generationer innefattar även minnen, där den 27-åriga kvinnan kopplar trasmattans materialitet till minnen av sig själv och andra personer i kvinnans närhet och barndom. Trasmattan kan jag här tolka som ett materiellt arv som överförs mellan kvinnorna, där föremålet sätts i relation till de minnen och arv brukaren har från tidigare generationer. I det empiriska materialet skriver en kvinna född 1961 att hon alltid haft trasmattor i sin närhet och att ”De skapar trivsel och några ger minnen om personer som inte är i livet. De kan också återkalla minnen om ett älskat klädesplagg från barndomen.” (LUF 614:79). För denna kvinna skapar trasmattan minnen av personer som inte finns längre och där mattorna skapar trivsel för informanten. En kvinna född 1957 skriver ”En kär matta är av jeans med inslag av min avlidne fars slipsar och skjortor. En annan gång vävde jag fyra likadana mattor av olika textilier vi rensade ut efter mammas bortgång. De var såväl gardiner, påslakan, morgonrock, byxor som blusar. Vi fyra syskon fick varsin.” (LUF 869:141). Den kvinnliga informanten ger här exempel på mattor i sin ägo där materialet från avlidna familjemedlemmar lever vidare i mattorna och där hon även fördelat mattorna mellan sina syskon. Flera berättelser som denna återfinns ofta i det empiriska materialet, där ord som ”trivsel” och ”kär” återkommer för att beskriva det sentimentala värde och de minnen som finns i mattorna.

Hur kvinnan ovan väver trasmattor av mammans kläder kan jag här tolka som ett exempel på hur det materiella arvet förs vidare till syskonen och bevarar minnet av mamman. Trasmattan blir en process där kvinnan delar med sig av minnet av mamman mellan sina syskon och där det materiella arvet blir gemensamt i familjen. Minnen som finns i mattorna av andra personer blir något som man delar med andra, något en 77-årig kvinnlig informant i materialet också beskriver. ”Min mormor berättade att min mamma och hennes kusiner kunde ligga länge på golvet och titta på ränderna i en trasmatta och fantisera om vad det varit för plagg som trasan kom ifrån. Ibland kände någon igen ett tyg som kanske varit ett förkläde eller en klänning. Jag hade länge sparat en matta som farmor vävt.” (LUF 470:33). Kvinnan berättar här om ett minne som hennes mormor haft om informantens mor. Utifrån den 77-åriga kvinnans beskrivning väckte trasmattans trasor minnen för informantens mor och kusiner om vilka plagg trasorna tidigare varit. Trasmattorna blir till minnen för tre generationer där informantens mor mindes genom mattornas trasor, men där det även blir relevant som minnen för informantens mormor

och informanten själv. Denna tolkning kan jag sammanföra med Fröhligs beskrivning av det sociala minnet, där sociala minnen är beroende av sitt sammanhang. De intima och personliga minnen en person kan ha konstrueras utifrån ett sammanhang där intryck tas från den kultur som råder inom den grupp individen identifierar sig med och där minnet skapas. Fröhlig menar att det därför är av vikt som etnolog att studera minnen som något vi gör, inte som något vi har (Fröhlig 2017:38–39). Gruppen som den 77-åriga kvinnan här identifierar sig med kan ses som den egna familjen av mormor och mor, där informanten tar intryck från sin mormors minnen. Detta skapar det släktband inom gruppen där kvinnan känner ett gemensamt arv mellan sig själv, sin mor och mormor. Kopplingen mellan trasmattans materialitet och minnen som laddas i det materiella blir inte något statiskt bundet till trasorna, utan blir minnen som görs i relation till tidigare generationer där det blir viktiga för kvinnan då de skapar en sentimental betydelse och förståelse för trasmattan. Samtidigt kan jag även reflektera över hur detta blir något gemensamt för många personer i det empiriska materialet där de vistas inom en grupp av hantverkande kvinnor. Att minnas och relatera det materiella föremålet till sin familj och släkt blir något personligt, men samtidigt även ett gemensamt kvinnligt släktskap man delar med andra människor som också använder sig av och väver trasmattor. Att ha en sentimental och personlig koppling till det textila föremålet innefattar även en förståelse för trasmattan inom gruppen där man värdesätter det handgjorda. Detta kan jag reflektera över sätter gruppens sociala minne i ett större perspektiv där man delar en förståelse för trasmattans betydelse både inom den egna familjen, och som ett gemensamt arv som många i gruppen vävande kvinnor bär med sig och förstår.

Förståelsen för trasmattan där det materiella skapar betydelse som minne och arv i ett kvinnligt släktskap vill jag tolka samtidigt vidgar det materiellas ”mattering” till en subjektiv betydelse där det funktionella och materiellas betydelse hos trasmattan även kopplas samman med trasmattans sentimentala betydelse där det blir värdeskapande för individer (Miller 1998:11). Som jag ovan redogjort för handlar trasmattor om ett arv från äldre kvinnliga släktingar, där det rör sig om ärvda föremål och en ärvd kunskap om det materiella. De äldre släktingarna använder sig av trasmattor och tar vara på textil, vilket för informanterna skapat en förståelse och respekt för föremålet då det kopplas till äldre generationer. Detta vill jag jämföra med det Miller beskriver som “If it matters to them, it should matter for us”. Miller menar att det för en utomstående kan uppfattas som att något materiellt saknar betydelse, medan det materiella får stor betydelse för de individer som använder sig av och vistas inom gruppen där det används (Miller 1998:12). Trasmattans betydelse som minne och arv för äldre kvinnliga generationer görs aktuellt för informanterna i det empiriska materialet, då äldre kvinnliga

generationens förståelse motiverar de kvinnliga informanternas bruk av föremålet idag. Samtidigt menar Fröhlig att det finns tendenser för att nedärvda berättelser från mor- och farföräldrar omformas till att framstå som moraliskt rätt enligt dagens normer. Minnen ska därför enligt Fröhlig inte ses om objektiva sanningar, utan en process där upplevelser omvandlas till erfarenhet (Fröhlig 2017:44).

5.1.3 Trasmattor som process i förmedling av tradition

Trasmattor kan jag alltså utifrån materialet tolka som ett arv där man upplever kvinnligt släktskap genom att ta vara på textilier i föremålet. Trasmattan sätts här i en tidslig kontext, där personerna i det empiriska materialet ser bakåt på kvinnliga generationers vävning och användning av trasmattor. Trasmattor kan här ses som en process där tid, relationer, minnen och arv blir fenomen som sammanflätas och materialiseras i trasmattan, vilket jag kan se likheter med hur Damsholt och Gert Simonen studerar materialisering som process. Det materiella hos trasmattan blir något aktivt och processuellt där trasmattan som tidsligt fenomen går att koppla till utveckling (Damholt & Gert Simonsen 2009:16–17).

Trasmattan som aktiv process gör det aktuellt för mig att även studera hur personerna i det empiriska materialet blickar framåt. Samtidigt som informanterna tittar bakåt och relaterar trasmattan till äldre kvinnliga generationer, återkommer det även i materialet hur informanterna förhåller sig till yngre generationer. En kvinna i 80-årsåldern i min första intervju beskriver att: ”Ja jag har en lång gamla matta som jag vävt på 70 år sen, jag har den inte själv men mitt barnbarn har tagit fram den och har den i köket [ohörbart] den håller än nu! Det är rent fantastiskt.” (Transkriberad intervju 1:14). Kvinnan i intervjun berättar om en matta hon själv vävt och som barnbarnet nu använder sig av sitt kök. Jag tolkar citatet som att kvinnan känner en tillfredsställelse över att trasmattan håller och att barnbarnet valt att använda sig av trasmattan. Denna tillfredsställelse som jag tolkar utifrån citatet kan jag även hitta bland svaren från frågelistan. En kvinna född 1942 som själv väver berättar att ”I mitt hem fanns trasmattor vävda av kasserade plagg, förkläden, klänningar, skjortor, byxor. Där kunde man känna igen sina kläder i ränderna. Till min glädje besöker mina barnbarn ibland mattförrådet och tar någon matta med sig hem! Visst är trasmattor värda att ta vara på i dessa ”återbrukstider”.” (LUF 354:1). Citatet återkopplar till det jag i tidigare kapitel redogjort för där informanter känner igen textilierna mattan är vävd av och kopplar dem till minne, men där informanten i citatet även berättar om den glädje hon känner för att barnbarnen tar med sig mattor hem. I min andra intervju berättar en av kvinnorna om hur hon använder sig av trasmattor i sitt hem. ”Jag har en i entrén med rejält under, de andra har jag på vinden och det är väldigt många som är på vinden.

Det bara ligger och förvaras. Men jag ger bort dem till mina barn, jag ger inte bort dem till vem som helst, men om mina barn eller barnbarn skulle vilja ha dem så ger jag bort dem.” (Transkriberad intervju 2:11). Kvinnan i intervjun berättar om hur de flesta av trasmattorna förvaras på vinden där de ”bara ligger och förvaras”. Trots att hon inte använder sig av mattorna tolkar jag ändå att trasmattorna har ett värde för informanten då de sparas och där kvinnan inte vill ge bort mattorna till ”vem som helst” men där barn och barnbarn kan få dem.

Något som väcker frågor hos mig i förhållande till materialet är vad det är som skapar denna tillfredsställelse och glädje kvinnor uttrycker för att barn och barnbarn använder sig av mattorna och vad det är som gör att kvinnan i den andra intervjun inte vill ge sina mattor till ”vem som helst” förutom barn och barnbarn. I det ovan nämnda citatet från kvinnan född 1942 skriver hon att ”Visst är trasmattor värda att ta vara på i dessa ”återbrukstider” (LUF 354:1). Detta är något jag tror delvis kan förklara det informanterna tror intresserar barn och barnbarn för trasmattorna, men som också ger uttryck för vad det är som gör mattorna relevanta idag. Här kan jag tolka och reflektera över hur trasmattor blir relevanta för vår samtid, då trasmattor är ett återbruk som görs till något aktuellt idag. En kvinnlig informant, född 1956, fördjupar detta resonemang och skriver:

Vi lever ju i en tid där återbruk är viktigt. Jag har många vänner som gärna vill ha trasmattor så det kanske är på väg tillbaka in i hemmen. Mina barnbarn vill gärna väva när de är hos mig så jag hoppas jag kan föra arvet vidare till en ny generation. Mina minnen runt trasmattor finns i min svärmors vävstuga. Det var så rofyllt att sitta där med henne och vi kom varandra nära. Tyger, färgval och letandet efter en fin trasa är goda minnen. När man känner igen gamla kläder man haft som blir till en rand i trasmattan är också minnen. (LUF 565:69)

Informanten berättar om sina minnen hon har kopplat till trasmattorna och beskriver en förhoppning om att föra vidare trasmattorna som ett arv till en ny generation. I citatet görs trasmattan aktuell idag där den kvinnliga informanten ser trasmattorna som något på väg tillbaka i en tid där återbruk är viktigt för människor. Detta kan jag i förhållande till de citat jag tidigare använt i detta kapitel tolka som ett exempel på varför trasmattor görs användbara och viktiga idag. Samtidigt kvarstår det jag tidigare redogjort för där trasmattor även är ett arv och där minnen förknippas med föremålet, något som jag också tolkar ligger som grund till informanternas vilja att yngre generationer ska ärva trasmattorna. En 52-årig kvinna skriver i sitt svar på frågelistan att ”I min barndom hjälpte jag mormor och mamma att sortera, klippa och rulla trasor. Älskade det dovt dunkande ljudet från vävstolen. (...) Hårt arbete men doften av såpan och känslan av samhörighet med mamma och mina mostrar var speciell. Jag älskar mina mattor och hoppas att de kommer att leva kvar hos barn och barnbarn långt efter

mig.” (LUF 909:157). Den kvinnliga informanten beskriver här den omtanke hon känner för sina trasmattor och den koppling hon upplever som finns till minnen av samhörighet med sin mamma och moster. Jag tolkar här hur den sentimentala betydelsen av trasmattan sammanlänkas med en önskan att mattorna ska ”leva kvar” till yngre generationer för att de ska få finnas kvar och skapa ett släktband mellan yngre och äldre generationer.

Sammanfattningsvis kan jag alltså se hur det utifrån det empiriska materialet går att tolka hur informanterna kopplar trasmattan till en tidslig kontext av dåtid, nutid och framtid. Trasmattan görs till ett arv från äldre kvinnliga släktingar och där informanterna berättar om en vilja att föra vidare trasmattor till yngre generationer. Bringéus förklarar tradition som en traderingsprocess, där kunskap, färdigheter och värderingar förs vidare i led av generationer. Bringéus menar att förutsättningarna för att detta ska ske är att generationer lever nära varandra och överlappas och består av minst tre led (Bringéus 2005:103). I Bringéus redogörelse för tradition ser jag flera likheter med trasmattan, där jag menar att trasmattan kan tolkas som den traderingsprocess Bringéus redogör för. Den enskilda informanten sätts i ett släktled av mor och mormor/farmor där informanten ser bakåt och tar med sig erfarenheten av bruket och tillverkningen av trasmattor från äldre generationer och där trasmattan blir något värdeskapande i förhållande till dåtiden. På samma gång ser informanten även framåt i förhållande till barn och barnbarn, där en förhoppning och vilja väcks att nästa generation ska ta med sig trasmattan in i framtiden. I denna förhoppning går det även att utifrån materialet utläsa hur trasmattan aktualiseras idag. Bringéus skriver att man inte får tolka tradition som något som transmitteras med jämna mellanrum. Traderingsprocessen är något aktivt där orsaker finns till transmitteringen där den aktualiseras (Bringéus 2005:103). En sådan aktualisering av trasmattan kan jag tolka är återbruk, där man genom att ta vara på textilier i trasmattan gör det aktuellt och viktigt idag. En kvinna född 1993 som berättar att hon själv har många trasmattor hemma skriver att ”Jag tycker verkligen att trasmattan är värd att bevara. Det finns ju ännu inget modernare sätt att återvinna kläder på ett bra sätt, så för mig är det mycket vettigare att fortsätta med det vi gjort länge. Jag har själv börjat spara gamla kläder så att jag kan virka mattor på det sätt som min mormor gjorde.” (LUF 485:39). Utifrån citatet vill den 30-åriga kvinnan bevara trasmattan där det både kopplas till något aktuellt som att återvinna kläder, samtidigt som informanten också ser värdet i trasmattan som något ”vi gjort länge” och där hon blickar bakåt på sin mormor. I studier av traditioner hävdar Bringéus att det även är viktigt att skilja mellan form och funktion på tradition. Bringéus menar att över tid kan funktionen förändras, medan formen består (Bringéus 2005:110) Hur trasmattan aktualiseras idag i förhållande till en samtida strävan efter hållbarhet, vill jag hävda visar på trasmattans materiella funktion där trasmattan

ger uttryck för ett ansvarstagande som blir relevant för människor idag. Trasmattans form består där informanterna blickar tillbaka på hur de tidigare generationerna tillverkat och brukat trasmattor för att legitimera ett arv, men där själva funktionen som återbruk blir något samtida där man motiverar bruket genom att aktualisera det.

Utifrån det empiriska materialet kan jag alltså tolka trasmattan som en traderingsprocess där informanterna minns och kopplar bruket och görandet av trasmattor till dåtid, aktualiserar trasmatta i vår samtid och samtidigt uttrycker en vilja att föra vidare trasmattan till framtiden. Hur trasmattans betydelse skapas i dåtiden är samtidigt något jag vill nyansera då kopplingen till dåtiden inte ska ses som något fast, utan som en aktiv process som är högst verksam (Damsholt & Gert Simonsen 2009:17). Handler och Linnekin problematiserar den dikotomi mellan ”tradition” som något gammalt och ”modern” som något nytt, eftersom det enligt författarna förutsätter en uppfattning om kultur och tradition som något statiskt och naturligt. Detta får en vidare konsekvens för hur man väljer att identifiera kulturella uttryck som gammal och andra som nya, där de tillsammans utgör det vi väljer att kalla tradition (Handler & Linnekin 1984: 273–274). Handler och Linnekins resonemang om tradition tolkar jag som en fördjupning av Bringéus resonemang där jag i min analys vill poängtera att bruket och görandet av trasmattan inte är något oförändrat från en dåtid, utan något högst verksamt som används för att legitimera och göra tradition verksamt idag. En informant född 1997 berättar att ”Jag är inte uppvuxen med trasmattor men tycker att det är ett bra exempel på den gamla traditionen att återbruka och återvinna i stället för att slänga. Detta tankesätt är ju populärt igen men jag har inte observerat att detta gjort trasmattor mer populära, kanske blir det mer populärt med tiden?” (LUF 935:161). Den 26-åriga informanten reflekterar över trasmattans popularitet idag som lågt, men där informanten menar att trasmattans återbruk är aktuellt idag och samtidigt som den upplevs som att bygga på en gammal tradition. Detta vill jag koppla samman med Handler & Linnekin där de menar att tradition handlar om en process som konstrueras i nutiden. Upplevelsen av trasmattan som ”gammal tradition” skapas i nutiden där informanter ger trasmattans dess betydelse som tradition. Samtidigt innebär konstruerandet av tradition i nutid inte att det finns en avsaknad av koppling till dåtiden. Tidigare kulturella representationer återanvänds i nutiden, exempelvis återanvändandet av textilier, vilket skapar samband mellan dåtid och nutid. Trasmattan som tradition kan därför förstås som en process där man både använder sig av det förflutna, samtidigt som det omtolkas och tillskrivs mening i nuet (Handler & Linnekin 1984:286–287).

5.2 Trasmattor i publik sfär

I det föregående kapitlet har jag analyserat trasmattan som tradition, där trasmattan ingår en traderingsprocess. I detta kapitel om publik sfär vill jag ta vid där jag slutade i föregående kapitel men visa hur trasmattan som process görs i förhållande till en större kontext inom en publik sfär. I detta kapitel vill jag besvara min andra frågeställning: *Varför skapas trasmattans betydelse för individer? Hur kan trasmattan beskrivas som en process i relation till en offentlig kontext?* Min analys av trasmattan i publik sfär tar utgångspunkt i hur Miller beskriver att det materiella förankras i privat sfär på grund av hur det konstrueras i förhållande till en publik sfär. Det som upplevs som privat med trasmattor definieras också i en relation till det publika där det materiella blir relevant (Miller 1998:17). Det jag eftersträvar i detta kapitel är därför att besvara min frågeställning om varför trasmattan skapas och där jag vill analysera hur informanterna förhåller sig till trasmattor i en publik sfär.

Den äldsta informanten i det empiriska materialet, en kvinna född 1934, skriver: ”För mig handlar trasmattor om att ta tillvara material (alltså trasorna som används som inslag) på ett praktiskt sätt, de är slitstarka och går att nöta och tvätta i generationer. Det är någon slags symbol för allmogen, en historia som jag känner mig stolt över att känna till och göra vidare. Slöjd handlar ju mycket om just resurshushållning och trasmattan tänker jag är en passande "symbol" för vad slöjd är.” (LUF 516:51). Den 89-åriga kvinnan lyfter vad trasmattan symboliserar för henne som allmoge och historia, där hon känner en stolthet för den kunskap hon har för trasmattan och att hon fortsätter tillverka trasmattor. Trasmattan symboliserar även slöjd, vilket för henne representerar en materiell hållbarhet där mattorna håller flera generationer, men också en hållbar resurshushållning. Den 89-åriga kvinnan lyfter här fram två parallella spår till trasmattan, minne/historia och hållbarhet. Två spår som är återkommande i materialet och som jag tidigare i min analys även behandlat. En annan kvinnlig informant, men 62 år yngre, för ett liknande resonemang som den 89-åriga kvinnan:

Jag fascineras över att trasmattan som känns så uråldrigt ”svensk” och allmoge, egentligen är ett ganska sent påfund som först uppstod hos överklassen. Jag tycker trasmattan omfattar en viktig och allmänbildande historia som bör fortsätta berättas. I en samtid med överkonsumtion står den även för ett sunt återbrukstänk. Utöver detta kan äldre trasmattor berätta om vilka tyger som användes i vardagsplagg förr, eftersom dessa plagg när de var utslitna ofta vävdes in i mattorna. Jag tycker vi måste fortsätta väva trasmattor, nu och in i framtiden! I framtiden hoppas jag att trasmattan kommer stå för återbruk och ett tillgängligt sätt att skapa och att den kan fortsätta få människor nyfikna på det textila hantverket. (LUF 1041:184)

I citatet ovan berättar den kvinnliga informanten, född 1996, om vad det är som fascinerar med trasmattan och hur den enligt henne blir viktigt för att förmedlas in i framtiden. Trots den stora åldersskillnaden mellan informanterna kan jag se att den 27-åriga kvinnan har liknande uppfattning om trasmattan som den 89-åriga kvinnan, men där kvinnan född 1996 lyfter varför det blir viktigt att förmedla trasmattan in i framtiden. Informanten menar att trasmattan både kan vara allmänbildande och berätta om historia, men även hur trasmattan görs aktuell idag som ”sunt återbrukstänk”. Den 27-åriga kvinnan berättar om sin förhoppning att trasmattor ska fortsättas vävas i framtiden och att trasmattor ska vara tillgängligt där människor ska intressera sig för hantverket. Jag tolkar utifrån citaten hur informanterna sätter trasmattan i ett större perspektiv där trasmattan som föremål och som kunskap blir viktig att bevara. Detta både i förhållande till historisk kontext, nutid och framtid. Samtidigt kan jag även avläsa en viss samhällskritik i hur den 27-åriga informanten problematiserar ”en samtid av överkonsumtion”, där trasmattan står i kontrast och blir något sunt.

Och just det här att kunna använda och ta till vara på och så sitter man där och väver och så har man lite minnen omkring det när det ligger på golvet och sen en viktig sak jag tycker med många såna här, att försöka föra vidare till mina barn och barnbarn. Alltså, hur blir en matta till? Hur blir en duk till? Alltså förklara det, det är ju viktigt det här med kulturarv det är ju lika, jag håller på att stöpa ljus och gör andra saker, att man visar nästa generation och nästa igen, nästan ännu mer nästa igen, barnbarnen, de här sakerna vi tar för givet. (Transkriberad intervju 3:4)

Viljan att föra vidare trasmattan beskrivs även här i detta citat från min tredje intervju där en av kvinnorna berättar om den vilja hon känner för att föra vidare trasmattan till barn och barnbarn. Något som görs tydligt i informantens beskrivning är hur strävan blir ett sätt att föra vidare en förståelse för hur det materiella blir till, något som hon menar är något viktigt och som vi tar för givet.

Jag tror att trasmattor framför allt kommer att uppskattas av de som förstår nivån på hantverket och återvinningen av material, alltså en mer filosofisk attityd. Yngre personer kan nog tänka sig en matta gjord av trasor om den inte är konventionellt vävd i ränder utan i andra mönster som gåsögon. Då är ju trasans ursprung av mindre betydelse. Jag befarar att trasmattan inte kommer att få den betydelse och respekt den förtjänar i framtiden. Men personligen anser jag att de är värda att bevaras som ett minne av hårdare tider, skicklig kvinnokraft och pga. de konstverk de kan vara. (LUF 412:15)

I detta citat skriver en kvinna född 1952 om en filosofisk attityd, där hon menar att de som har en förståelse för hantverket och återanvändningen av materialet kommer att uppskatta trasmattor. Den 71-åriga kvinnan uttrycker en oro för att trasmattan i framtiden inte kommer få den betydelse och respekt den förtjänar, vilket jag tolkar som en oro för att

förståelsen för trasmattans betydelse som föremål och hantverk kommer att avta i framtiden. Förståelse för det textila materialet och hantverket återfinns även i det tidigare citatet från intervjun som jag tolkar som ytterligare ett uttryck för den betydelse trasmattan får människor. Informanterna uttrycker en oro för att förståelsen för trasmattan ska avta bland yngre personer, vilket jag även kan avläsa som en kritik mot samtiden där endast få förstår ”nivån på hantverket och återvinningen av material”. Detta kan jag se som ett exempel på hur trasmattan som en aktiv process görs och uttrycks i förhållande till sin omvärld. Trasmattan sätts i en process för att bevara det materiella föremålet då det bär på en historia och kunskap om det textila, något som är av betydelse för informanterna i materialet. Den 71-åriga kvinnan lyfter även vikten av att bevara trasmattan som minne, där trasmattan blir ett föremål som materialiserar minnet av ”hårdare tider” och kvinnlig kraft, men även som konstverk.

Detta kan jag se som ett ytterligare uttryck för trasmattan som process, där minne uppstår mellan det kulturella verktyget och sociala aktörer (Fröhlig 2017:39). Trasmattan kan jag här tolka som det kulturella verktyget som informanten använder sig av som social aktör, där informanten också befinner sig i en större social grupp av hantverkande kvinnor. Trasmattan sätts i en social kontext där den blir viktig att minnas idag i en publik sfär då det berättar om erfarenheter från hantverkande kvinnor i en annan tid, men också formar hur vi bör leva våra liv idag. Ett exempel på detta är det första citatet i detta kapitel där trasmattan får en betydelse som ett ”sunt återbrukstänk”. Här får trasmattan som process ytterligare en betydelse, där trasmattan sätts i en process som handlar om hur det materiella får en betydelse för människor idag i en större strävan mot ett hållbart samhälle.

Jag försöker leva hållbart och därför fortsätter jag använda mina ärvda trasmattor i stället för att köpa nya mattor. Just hållbarhetsaspekten är central och det är den som gör trasmattan aktuell än idag. Det förbrukas och slängs mängder med kläder som skulle kunna omvandlas till trasmattor i stället för att dumpas i fattiga länder. Det är återvinningen som gör trasmattor så roliga anser jag. Jag har alltid tyckt det var roligt att spåra textilier jag kände igen i något min mor hade vävt (och även jag själv). (LUF 831:127)

Informanten som skriver detta är en kvinna född 1966, boendes på en bondgård. I citatet uttrycker hon ett driv att använda sig av trasmattor, då trasmattan sammanförs med en strävan mot en hållbar livsstil. Hållbarhetsaspekten av trasmattan görs till något centralt i materialet där trasmattan görs relevant till vår samtid där informanter sätter trasmattan i relation till en större kontext av samhällsengagemang. Detta tolkar jag även blir det som upplevs som något lustfyllt, men där det lustfyllda med trasmattan även återfinns i hur trasmattan blir verksamt som minne. Den tidigare tveksamma inställningen till trasmattans fortlevnad som

hantverk och föremål kan jag här sätta i förhållande till att det samtidigt finns ett driv där genom att aktualisera trasmattan i samtiden kan informanterna se hur trasmattan blir relevant och användbar i en samtida samhällskontext och därav finnas kvar i nutid och framtid.

Bevara! Lär ut! Se värdet av miljön och väv in minnen. Jag blir sentimental när jag tvättar och lägger ut trasmattor. Unga människor behöver länk till tidigare generationer även för att förstå och reflektera över sitt eget liv. De vill vara miljövänliga, men trasmattor är ju lite svårt att väva av moderna syntetkläder, men lakan och påslakan går ju bra. Barnbarnen gillar när jag berättar. (LUF 995:174)

Informanten som skrivit citatet är en kvinna född 1948. I citatet kan jag tolka hur det kvinnan beskriver återkopplar till flera tidigare teman som framförts i min analys. Informanten poängterar vikten av att bevara och förmedla trasmattan där trasmattan innefattar en sentimental betydelse, minne och även betydelse som hållbarhet. Det citatet tillför är hur jag även kan avläsa en moralisk inställning, där den kvinnliga informanten menar att det är viktigt att unga människor idag reflekterar över och förstår sina liv i förhållande till tidigare generationer. Jag kan avläsa viss kritik i citatet där ”moderna syntetkläder” blir något kontraproduktivt till trasmattans hållbarhet och hur unga idag vill vara miljövänliga. En 60 år gammal, kvinnlig informant kan jag se fortsätter i den tidigare kvinnans spår och skriver:

Det är viktigt för mig att de mattor jag har, om de håller längre än jag behöver dem, går vidare till någon som uppskattar dem. I en värld där vi inte egentligen har klimatmässigt råd att hela tiden köpa ny inredning och byta ut allting i hemmet är trasmattan ett bra exempel på ett förnuftigt bruk av begränsade resurser. Jag tror däremot inte att vi kommer att se vanliga trasmattor (visst finns det designtrasmattor?) i de flesta hem igen. Det finns billiga imiterade orientaliska mattor på IKEA... (LUF 905:155)

I citatet lyfter den kvinnliga informanten fram en kritik mot överkonsumtion, där hon menar att trasmattan blir ett exempel på ett ”förnuftigt bruk” av resurser. För henne är det viktigt att trasmattor i hennes ägo finns kvar och traderas till någon som uppskattar dem, något som åter visar på hur trasmattan blir en traderingsprocess. Detta kan jag tolka som ytterligare ett exempel på hur värderingar görs synligt i materialet där bevarandet blir något eftersträvanvärt då det samspekar med en samtida strävan mot hållbarhet, samtidigt som det även kräver av den framtida brukaren att inneha en förståelse för det materiella för att kunna uppskatta det. Den kvinnliga informanten uttrycker även en skeptisk inställning då hon kan se hur alternativ till trasmattan finns och hur detta sätts i kontrast till strävan mot hållbart samhälle. Trasmattan blir här ett moralisk ”rätt” alternativ som ”förnuftigt” som jag kan se är likvärdigt med hur en tidigare informant beskrivit trasmattan som ”sunt återbrukstänk” (se s. 31).

Hur informanterna i det empiriska materialet motiverar trasmattan som moraliskt föremål i strävan mot ett hållbart samhälle kan jag även tolka som exempel på hur trasmattan handlar om en performativ förståelse. Inom den teoretiska ramen för att förstå materialiseringar blir det materiella som uttryck för performativitet viktigt, där det materiella görs och sätts i handling. Damsholt och Gert Simonsen menar att detta också innebär att det materiella kan förstås utifrån en sociomateriell praxis (Damsholt & Gert Simonsen 2009:26). Trasmattan som materialisering skapas och görs inom en social kontext där informanter beskriver föremålet och bruket i relation till en social värld där föremålet handlar och ges betydelse. Den moraliska innebörd trasmattan får för informanterna är här ett exempel på hur detta görs. Handlingen att använda sig av trasmattor tolkar jag blir för informanterna ett uttryck för något moraliskt rätt i relation till omvärlden. Trasmattan som föremål som bär på historia och även blir relevant idag, skapar en vilja bland informanterna att förmedla vidare trasmattan som tradition och även uppmuntra bruket av trasmattor inom den egna familjen, men även i bredare sociala kontexter. Den förståelse för det materiellas betydelse som jag tidigare beskrivit och analyserat blir här av vikt då det förutsätts av brukaren att ha en förståelse för trasmattan för att i sin tur kunna uppskatta föremålets fulla betydelse och den roll föremålet spelar i förhållande till sin samtid. Den misstro som informanterna tidigare uttryck för att yngre generationer inte kommer fortsätta använda sig av trasmattor kan jag här tolka som det som informanterna uppfattar händer om denna förståelse för trasmattans betydelse saknas. Detta då trasmattans roll i en social kontext avtar och då inte får lika hög verkningsgrad.

6. Sammanfattande diskussion

Trasmattans betydelse för individer idag kan kortfattat beskrivas som ett arv och minne från tidigare kvinnliga generationer, där personerna i materialet upplever en sentimental betydelse av föremålet och kvinnligt släktskap med äldre kvinnliga släktingar. Trasmattan blir en tradition där förståelse för det materiella ärvs från äldre kvinnliga generationer och en vilja finns för individer att föra vidare trasmattan som föremål och kunskap till yngre generationer. Trasmattan kan här beskrivas som en traderingsprocess inom den privata sfären, där individer tar med sig bruk och tillverkning av trasmattor från äldre släktingar och eftersträvar att föra vidare kunskap och förståelse från äldre släktingar till yngre generationer. Trasmattan som traderingsprocess görs verksamt och aktuellt där personerna i materialet använder sig av det förflutna för att tillskriva föremålet betydelse idag, samtidigt som trasmattan även görs aktuell som återbruk. Detta visar även på trasmattan som process verksam inom en publik sfär, där trasmattan skapas och görs i relation till en större kontext. Trasmattans betydelse skapas i relation till förfluten tid

där informanternas upplevelse av vad som är av betydelse relaterar till kunskap och en förståelse från äldre tider. Samtidigt sätts trasmattan även i ett sammanhang av en samtida strävan efter hållbarhet, där trasmattans betydelse skapas i relation till en samhällskritik mot samtida resurshantering. Detta synliggör värderingar om trasmattan som föremål som bygger på moral. Trasmattans betydelse skapas och görs således i relation till en traderad förståelse för det materiella, men där det även laddas med värderingar i en samtida samhällskontext.

Det jag synliggjort med min studie av trasmattans betydelse, är hur trasmattor kan ses som textila objekt verksamma både inom den egna familjen i privat sfär och hur bruket av dem görs relevant publikt i en samhällskontext. Trasmattan vill jag se som ett exempel på ett vardagsnära objekt som även kan säga något om den tid vi lever i nu. Trasmattor kan upplevas som något alldagligt och oansenligt, men som samtidigt materialiserar en tradition och en samtida strävan efter hållbarhet och förmedlande av förståelse för textiliers betydelse. Här kan jag se hur min studie bygger vidare på etnologisk ämnestradition av att ”se det stora i det lilla”, men samtidigt även tillför ett perspektiv av textiliers betydelse till etnologi som forskningsfält.

Samtidigt kan jag även problematisera min studie då jag kan reflektera över hur den kan bidra till en romantisk bild av trasmattan, där textilier får ökad betydelse och därför kan tolkas som hur trasmattan blir viktig att bevara till eftervärlden. Samtidigt har jag inte lyft fram i min studie hur trasmattan som hantverk också kan upplevas som något lustfyllt och roligt, något jag tror hade kunnat nyansera trasmattans betydelse. Själva vävandet av trasmattor kan jag reflektera över också är en viktig drivkraft till varför människor väljer att tillverka trasmattor, kanske till och med en grundläggande och primär drivkraft. En annan aspekt som jag heller inte analyserat är trasmattan som inredningsföremål och estetik där trasmattan representerar en estetik som personer identifierar sig med. Detta kan jag se som ett förslag på vidare forskning och där det även kan vara relevant att undersöka trasmattan som estetik som individer inte identifierar sig med. Med en sådan studie kan det även finnas möjlighet att nå personer som ogillar trasmattor, en grupp som inte fått göra sin röst hörd i denna studies forskningsmaterial. Inom den etnologiska forskningen kan jag även se flera möjligheter till vidare forskning om föremåls representation, där det går att utveckla materialitet i den publika sfären där föremål skapas och görs i förhållande till offentligheten. Föremåls betydelse i en samtida strävan efter hållbarhet kan här vara intressant som ett samhällsrelevant framtida forskningsämne. Samtidigt kan även begreppet kulturarv bli relevant som teoretisk metod för att studera hur föremål kan sättas i relation till kulturarvsprocesser i offentligheten som styr bevarandepolitik och vad vi kollektivt väljer och inte väljer att benämna som kulturarv.

7. Källförteckning

7.1 Tryckta källor

- Ankert, K. & Frankow, I. (2005). *Den svenska trasmattan: en kulturhistoria*. 2 uppl., Bokförlaget Prisma.
- Bremer, S. (2020). Kollektivtrafikens könstyranni. I Rönnblom, M., Linander, I. & Sandberg, L. (red.) *(O)tryggt? Texter om makt, plats och motstånd*. Premiss förlag. s. 235 – 258.
- Bringéus, N-A. (2005). *Människan som kulturvarelse*. 4 uppl., Carlssons bokförlag.
- Claesson, S. (1968). *Vem älskar Yngve Frej?* Bonnier.
- Damsholt, T. & Gert Simonsen, D. (2009). Materialiseringer – Processer, relationer og performativitet. I Damsholt, T., Gert Simonsen, D. & Mordhorst, C. *Materialiseringer – Nye perspektiver på materialitet og kulturanalyse*. Aarhus Universitetsforlag. s. 9 – 38.
- Frankow, I. (2002). Trasmattor. I Westergren, C. (red.) *Tyg överallt*. Nordiska museets förlag. s. 232 – 247.
- Fröhligh, F. (2017). Minne. I Gunnarsson Payne, J. & Öhlander, M. (red.) *Tillämpad kulturteori*. Studentlitteratur. s. 37 – 54.
- Gustavsson, K. (2014). *Expeditioner i det förflutna – Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början*. Diss. Lunds universitet.
- Göransson, M. (2017). Posthumanistiska perspektiv. I Gunnarsson Payne, J. & Öhlander, M. (red.) *Tillämpad kulturteori*. Studentlitteratur. s. 345 – 362.
- Hagström, C. & Marander-Eklund, L. (2005). Att arbeta med frågelistor – En introduktion. I Hagström, C. & Marander-Eklund, L. (red.) *Frågelistan som källa och metod*. Studentlitteratur. s. 9 – 25.
- Hagström, C. & Nylund Skog S. (2022). Intervjuer. I Silow Kallenberg, K., von Unge E. & Wiklund Moreira L. (red.) *Etnologiskt fältarbete: Nya fält och former*. Studentlitteratur. s. 127 – 152.
- Hagström, C. & Sjöholm, C. (2017). Nya frågor till gamla svar – Frågelistor som historisk källa. I Jönsson, L-E. & Nilsson, F. (red.) *Kulturhistoria – En etnologisk metodbok*. Lund Studies in Arts and Cultural Sciences. s. 137 – 154.

- Handler, R. & Linnekin, J. (1984). Tradition, Genuine or Spurious. *The Journal of American Folklore*, 97(385), s. 273 – 290. DOI:10.2307/540610
- Hyltén-Cavallius, C. (2007). *Traditionens estetik – spelet mellan inhemsk och internationell hemslojd*. Diss. Stockholms universitet.
- Löfgren, O. (2014). Konsten att ignorera och välja bort – om selektiv kunskap. *Kulturella perspektiv*, 23(2), s. 39–48.
- Mentges, G. (2017). Introductory Remarks. I Mentges, G. & Shamukhitdinova, L. (red). *Textiles as National Heritage: Identities, Politics and Material Culture*. Waxmann.
- Miller, D. (1998). Why some things matter. I Miller, D. (red.) *Material Culture – Why some things matter*. UCL Press. s. 3 – 21.
- Mäkinen, E. (1999). *Invävda erfarenheter – Om trasmattors estetik, nostalgi, kommunikation och miljöaspekter*. Pro gradu-avhandling, nordisk etnologi. Åbo Akademi.
- Palmsköld, A. (2003). Om tingens betydelse. *RIG – Kulturhistorisk tidskrift*, 86(2), s. 80 – 92.
- Palmsköld, A. (2005). Meningen med textilier eller hur textilen blev feminin. *Kulturstudier i Sverige. Nationell forskarkonferens*. 769 – 775.
- Palmsköld, A. (2016). Craft, Crochet and Heritage. I Palmsköld, A., Rosenqvist, J. & Almevik, G. (red.) *Crafting Cultural Heritage*. Göteborgs universitet. s. 13 – 29.
- Pripp, O. (2011). Reflektion och etik. I Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) *Etnologiskt fältarbete*. Studentlitteratur. s. 65 – 84.
- Rosenqvist, J. (2007). *Könsskillnadens estetik? – om konst och konstskapande i svensk hemslojd på 1920–1990-talet*. Diss. Lunds universitet.
- Silow Kallenberg, K. & Liliequist, E. (2022). Autoetnografi. I Silow Kallenberg, K. von Unge E. & Wiklund Moreira L. (red.) *Etnologiskt fältarbete: Nya fält och former*. Studentlitteratur. s. 153 – 172.
- Sundin, O. (2014). Akademisk vardag på en digital referensmarknad. *Kulturella perspektiv*, 23(2), s. 49 – 58.
- Tjora, A. (2012). *Från nyfikenhet till systematisk kunskap – Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur.

7.2 Otryckta källor

Folklivsarkivet i Lund, Lunds universitet. (2023). Svar på frågelistan Trasmattor som textilt kulturarv.

Lindén, T. (2023). Transkriberad intervju 1. Intervju genomförd 19-10-2023.

Lindén, T. (2023). Transkriberad intervju 2. Intervju genomförd 23-10-2023.

Lindén, T. (2023). Transkriberad intervju 3. Intervju genomförd 24-10-2023.

7.3 Elektroniska källor

Levande Kulturarv (2023). *Trasmattor*.

<https://levandekulturarv.se/forteckningen/element/trasmattor> [2023-11-29].

8. Figurförteckning

Figur 1. Bild: Tove Lindén. *Det teoretiska ramverket*. Skapad den 29-12-2023.

Modell skapad i Illustrator.

9. Bilagor

Bilaga 1. Frågelistan ”Trasmattor som textilt kulturarv”

Trasmattan som textilt föremål återfinns idag i många hem och är ett av våra mest klassiska inredningstextilier. Trasmattans spridning och användning har idag givit trasmattan status som kulturarv och finns idag med på den nationella förteckningen över immateriellt kulturarv i Sverige, en del av UNESCO:s konvention för bevarandet av immateriellt kulturarv. Med utgångspunkt i trasmattan som vardagsnära föremål och kulturarv, efterfrågas i denna frågelista dina erfarenheter och uppfattningar om trasmattor. Syftet med studien är att undersöka vad trasmattan har för värdeladdning och betydelse för människor och att samla in tankar människor har om trasmattor. Frågorna i frågelistan är tänkta som vägledning och skriv gärna en berättande text som svar på frågorna. Du kan också skriva en fri text med frågelistans tema som utgångspunkt.

Svaren på frågelistan är en del av ett större forskningsmaterial som kommer användas i en kandidatuppsats i etnologi vid Lunds universitet. Ditt deltagande är frivilligt. Dina svar i frågelistan är anonyma och arkiveras i Lunds universitets folklivsarkiv. Inga identifierande personuppgifter kan kopplas till ditt svar, men vissa bakgrundsfrågor ställs i frågelistan för att sätta svaren i ett större sammanhang.

Initiativtagare för frågelistan och studien är Tove Lindén, student vid kandidatkursen i etnologi, Lunds universitet. Vid frågor om projektet är du välkommen att höra av dig till Tove Lindén via mejl: to5586li-s@student.lu.se. Vid frågor angående arkiveringen är du välkommen att kontakta Gabi Louisedotter vid Folklivsarkivet:

gabi.louisedotter@folklivsarkivet.lu.se

Frågelistan

Definition och begreppet ”trasmatta”

Hur skulle du definiera vad som är en trasmatta? Vad anser du inte är en trasmatta? Vilka associationer gör du till begreppet och trasmattan som föremål?

Användning av trasmattor

Använder du trasmattor i ditt hem? Om ja, i vilka rum finns de och var kommer mattorna ifrån? Finns det trasmattor i andra hem eller miljöer du vistas i? Varför/ varför inte använder du dig av trasmattor? Har användningen av trasmattor förekommit under din barndom och

uppväxt? Om du har trasmattor i din närhet, berätta gärna om dem och vad de betyder för dig. Vilken plats i rummet ger du trasmattan och varför? Vilka andra föremål har du i närheten av din trasmatta? Vad för tankar väcker användningen av trasmattor hos dig? Hur spridd uppfattar du att användningen av trasmattor är? I vilka hem uppfattar du att trasmattor finns?

Vävning och bruk

Vilken roll spelar trasmattans material och tillverkningsmetod i förhållande till vad du anser vara en trasmatta? Beskriv gärna det du vet om trasmattors tillverkning och materialval. Har du några erfarenheter från vävning av trasmattor? Väver du själv eller finns det/ har det funnits personer i din närhet som väver trasmattor?

Arv och framtid

Har du några speciella minnen och traditioner kopplade till trasmattor? Har trasmattors historia eller arv något värde för dig? Vad tror du att trasmattor kommer ha för betydelse i framtiden? Ser du trasmattor som något värdefullt att bevara? Varför?

Bakgrundsuppgifter

Födelseår:

Kön:

Utövar du något textilt hantverk?

Bostadsort:

I vilken typ av bostad bor du i?

Hur kom du i kontakt med frågelistan:

Jag godkänner att mitt svar arkiveras i Folklivsarkivets offentliga samlingar vid Lunds universitet och att svaren kan komma att användas i forskningssammanhang: Ja/nej

Bilaga 2. Intervjufrågor

Intervjufrågor

Biografi

Berätta gärna lite om er själva och er vävstuga.

Följdfråga: Hur länge har ni varit här? Hur många medlemmar är ni? Finns det några speciella kriterier för att få gå med i er vävstuga?

Hur länge har ni vävt?

Följdfråga: Hur kommer det sig att ni började väva från första början? Hur länge har ni varit med i vävstugan?

Sysslar ni men några andra typer av hantverk?

Begreppet trasmattor och tillverkning

Väver ni själva trasmattor?

Följdfråga: Om ja, varför? Om nej, varför inte?

Hur hade ni beskrivit en trasmatta för någon som inte vet?

Följdfråga: Finns det några specifika tekniker och material som man kan beskriva trasmattor med? Finns det något ni skulle vilja kalla för en "äkta" trasmatta? Vad är så fall det?

Hur skulle ni beskriva tillverkningsprocessen för en trasmatta?

Följdfråga: Berätta gärna om ett eget projekt!

Finns det något ni inte skulle kategorisera som en trasmatta?

Följdfråga: Om ja, varför?

Användning av trasmattor

Finns det trasmattor i era egna hem?

Följdfråga: Vilka rum och miljöer har ni era trasmattor och varför?

Kan ni beskriva de trasmattor ni har hemma?

Följdfråga: Var kommer mattorna ifrån? Vad de betyder trasmattorna för er?

Finns det trasmattor i andra hem och miljöer du vistas i?

Följdfråga: Använder människor i er närhet sig också av trasmattor? Hur spridd uppfattar ni att användningen av trasmattor är? I vilka hem uppfattar ni att trasmattor finns?

Har ni några speciella minnen och traditioner kopplade till trasmattor?

Följdfråga: Har ni några speciella minnen och traditioner kopplade just till vävning av trasmattor?

Avrundningsfrågor

Finns det något speciellt hos trasmattor som ni tycker speciellt mycket om?

Följdfråga: Varför? Finns det kanske något som ni inte tycker om trasmattor?

Om ni får spekulera, hur kommer användningen se ut och hur kommer trasmattan förändras?

Följdfrågor: Hur och varför?

Något mer ni funderat på under intervjun som vi inte pratat om?